

ETIČKI ASPEKTI UPOTREBE DRUŠTVENIH MREŽA

Vodič za sudije i tužioce

Autori:

dr Đorđe Krivokapić
Mjriana Visentin
prof. dr Ivana Krstić
Andrea Nikolić

Finansirano
od strane Evropske
unije i Saveta Evrope

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implementirano
od strane Saveta Evrope

ETIČKI ASPEKTI UPOTREBE DRUŠTVENIH MREŽA

VODIČ ZA SUDIJE I TUŽIOCE

*Etički aspekti upotrebe društvenih mreža:
vodič za sudije i tužioce*

Ova publikacija je pripremljena uz finansijsku podršku Evropske unije i Saveta Evrope. Stavovi izraženi u njoj odgovornost su autora i autorki i ne predstavljaju nužno zvanične stavove Evropske unije ili Saveta Evrope.

Dozvoljena je reprodukcija izvoda (do 500 reči), osim za komercijalne svrhe, pod uslovom da je očuvan integritet teksta, da se izvod ne koristi izvan konteksta, da ne daje nepotpune informacije niti na neki drugi način dovodi čitaoca na pogrešne zaključke o njegovoj prirodi, obimu ili sadržaju teksta. Izvor teksta je uvek obavezno navesti na sledeći način "© Savet Evrope, 2021". Sve druge zahteve za reprodukciju/prevod dela i celog teksta, treba uputiti na Direktorat za komunikacije, Savet Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili na publishing@coe.int).

Svu ostalu korespondenciju koja se odnosi na ovu publikaciju treba uputiti na adresu:

Council of Europe
Department for the Implementation of Human Rights, Justice and Legal Co-operation Standards
F-67075 Strasbourg Cedex

www.coe.int

E-mail: Horizontal.Facility@coe.int

UREDNICI

dr Đorđe Krivokapić
Andrea Nikolić

AUTORI

dr Đorđe Krivokapić
Mjriana Visentin
prof. dr Ivana Krstić
Andrea Nikolić

OBRAĐA TEKSTA I LEKTURA

Milica Jovanović

ART DIREKCIJA I ILUSTRACIJE

Kristina Pavlak

DIZAJN I PRELOM

Jelena Pejović

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNOJ STRANI

SOMKID THONGDEE/Shutterstock.com

ISBN 978-92-871-9175-5

© Savet Evrope, novembar 2021. Sva prava za-
držana. Licencirano Evropskoj uniji pod uslo-
vima.

UVODNA REČ	9
SUDIJA OMER HADŽIOMEROVIĆ	9
PROF. DR JOVAN BABIĆ	13
UVOD	21
METODOLOGIJA I KONSULTATIVNI PROCES	25
PRAKSE KORIŠĆENJA DRUŠTVENIH MREŽA U PRAVOSUDNOJ ZAJEDNICI U REPUBLICI SRBIJI	29
OPŠTA PRAVILA PONAŠANJA NOSILACA PRAVOSUDNIH FUNKCIJA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA	33
REGULATORNI OKVIR	34
STANDARDI SAVETA EVROPE I DRUGI MEĐUNARODNI STANDARDI	34
NACIONALNI ZAKONSKI I ETIČKI OKVIR	36
1. Ustav Republike Srbije	36
2. Zakon o uređenju sudova / Zakon o javnom tužilaštvu	36
3. Zakon o sudijama	37
4. Zakon o parničnom postupku	38
5. Sudski poslovnik	38
6. Etički kodeks sudija	38
7. Etički kodeks javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca	38
PREPORUKE	40
Opšte napomene o posedovanju naloga na društvenim mrežama	40
Navođenje pravosudne funkcije na društvenim mrežama	41
Korišćenje funkcije radi promovisanja drugih aktivnosti na društvenim mrežama	43
Anonimno i pseudoanonimno prisustvo na društvenim mrežama	45
Službena i ex parte komunikacija na društvenim mrežama	46
PRIJATELJSTVA I DRUGE VRSTE POVEZIVANJA SUDIJA I TUŽILACA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA	49
REGULATORNI OKVIR	50
Etički kodeks sudija	50
Etički kodeks javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca	50
PREPORUKE	51
Opšte napomene o prijateljstvima na društvenim mrežama	51
Prijateljstvo nosilaca pravosudnih funkcija i advokata	53
Prijateljstvo nosilaca pravosudnih funkcija i stranaka u postupku	54

Prijavljivanje veza na društvenim mrežama	55
---	----

SLOBODA IZRAŽAVANJA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA **57**

REGULATORNI OKVIR **58**

Etički kodeks sudija	58
Etički kodeks javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca	59

PREPORUKE **61**

Opšte napomene o slobodi izražavanja na društvenim mrežama	61
Učešće u debatama o političkim i drugim kontroverznim pitanjima na društvenim mrežama	62
Objavljivanje informacija o predmetima u toku	65
Deljenje informacija o uspešnosti rada na društvenim mrežama	67
Korišćenje dokaza dostupnih na društvenim mrežama	68
Uticao drugih korisnika društvenih mreža na nepristrasnost, dostojanstvo i nezavisnost pravosuđa	69
Učešće članova porodice na društvenim mrežama	71

NEDISKRIMINACIJA I DOSTOJANSTVENOST **73**

DOSTOJANSTVENOST, NEDISKRIMINACIJA I RODNA RAVNOPRAVNOST	74
--	----

PRILOG A **77**

PRIVATNOST, BEZBEDNOST I DEZINFORMACIJE	78
Upravljanje podešavanjima privatnosti i bezbednosti na društvenim mrežama	78
Saveti o digitalnoj bezbednosti, privatnosti i dezinformacijama	81
Bezbednost	81
Privatnost	82
Dezinformacije	83

PRILOG B **85**

PITANJA ZA SAMOPROCENU	86
------------------------	----

UVODNA REČ

SUDIJA OMER HADŽIOMEROVIĆ

Priroda i značaj ovlašćenja koja imaju sudije (da odlučuju o pravima i obavezama drugih) i činjenica da njihove odluke ne podležu kontroli druge dve grane vlasti, ukazuju na poseban značaj poverenja javnosti u njihov rad i sudski sistem u celini. Ovo su razlozi koji su nametnuli potrebu da za sudije važe posebni, viši standardi ponašanja, kako u radu tako i u privatnom životu, kao garancija da će svoju funkciju obavljati stručno, savesno, nezavisno, nepristrasno i efikasno i da će se u svakoj prilici ponašati u skladu sa njenim značajem.

U tom smislu, država je sudijama Ustavom i zakonima postavila određena ograničenja u korišćenju nekih od ustavnih prava i sloboda. Tako je, na primer, Ustavom propisano da sudije ne mogu biti članovi političkih stranaka, a Zakonom o sudijama da su neke službe, poslovi i postupci nespojivi sa sudijском funkcijom.

Pored države, standarde ponašanja sudija uspostavljaju i same sudije. Oni to čine u formi usvajanja etičkih kodeksa u okviru svojih udruženja ili drugih oblika organizovanja. Ovakvo formulisani standardi predstavljaju instrument samoregulisanja unutar sudstva. Njima same sudije izražavaju stav o vrednostima čijem ostvarenju teže u vršenju svoje funkcije (principi ponašanja) i ponašanju sudija koje je u skladu sa tim vrednostima (smernice za ponašanje).

Ovakvi etički kodeksi sudija imaju dvostruku funkciju. Sa jedne strane sudijama služe kao orijentir za ponašanje kako u vršenju sudijske funkcije tako i u privatnom životu, a sa druge strane saopštavaju javnosti (građanima) kakvo ponašanje bi trebalo da očekuje od sudija.

Značaj etičkih kodeksa sudija dolazi do izražaja posebno kada se sudije nađu u situacijama

u kojima način njihovog postupanja nije omeđen zakonskim normama. Situacije u kojima ne postoji rizik da će svojim postupanjem prekršiti neku zakonsku obavezu ili zabranu, jer ona ne postoji, ne znači i da se kod sudije neće javiti dilema kako da postupi, a da time ne naruši etičku dužnost da svojim delovanjem ne ugrozi poverenje građana u svoju nepristrasnost, nezavisnost i razumno vršenje pravde.

Jedna od takvih situacija je i korišćenje društvenih mreža. Korišćenje društvenih mreža od strane sudija, kao oblast koja nije posebno uređeno zakonskim normama, otvara brojna etička pitanja i sudije može staviti pred etičke dileme.

Koja su to etička pitanja, koji su rizici od korišćenja društvenih mreža, koje se dileme mogu javiti i kako ih rešiti, teme su koje obrađuje rad koji je pred nama. Kao takav, on će sigurno biti od velike koristi ne samo sudijama koji slobodu izražavanja ostvaruju preko društvenih mreža ili nameravaju da to učine, već i novoformiranom Etičkom odboru Visokog saveta sudstva.

*Omer Hadžiomerović
Predsednik Etičkog odbora
Visokog saveta sudstva*

UVODNA REČ

PROF. DR JOVAN BABIĆ

Svaka nova tehnologija donosi neku promenu u životu ljudi. „Pronalazak“ vatre, a onda i točka, svakako su potpuno promenili način života ljudi u narednim generacijama. To su učinili i mnogi drugi, manji, „pronalasci“ (jer sve se tehnologije u krajnjem svode na iznalaženje načina ovladavanja svetom prirode kroz mapiranje i opis sredstava za moguće ciljeve: sve nečemu služi). Ali čini se da promena kroz koju čovečanstvo sada prolazi donosi sveobuhvatnu promenu kakva se dugo nije desila. Izgleda da se radi o kardinalnoj promeni mnogih naših paradigmi, i da se način življenja radikalno menja. Da li se menja na bolje, ili na gore? Doslovno uzeto, po definiciji koja kaže da svako sredstvo služi svome cilju i da je sredstvo „bolje“ ako bolje služi, logički sledi da sve promene vode nekom boljitku – bolja brava bolje zatvara, ali i bolji ključ bolje otvara. Pa šta kome treba. Na planu sigurnosti i privatnosti, nove tehnologije otvaraju mnoge nove, i najrazličitije i međusobno suprotstavljene, mogućnosti.

Ljudi se međutim ponašaju kao da se ništa suštinski ne menja. I to je izvor opasnosti, faktičke i normativne. Faktičke, jer svaka nova mogućnost proširuje domen moguće ljudske slobode, a sloboda dovodi do toga da bude drugačije nego što bi inače bilo, i samo je pitanje šta će se zamisliti i poželeti da se uvidi da je moguće nešto za šta do tada nismo znali da je moguće. Naravno, i dalje se može zamisliti mnogo toga što je faktički nemoguće (mada će možda biti moguće u budućnosti) mada često ne postoji znanje o razlici između mogućeg i (samo) zamislivog. Ali glavna normativna opasnost koja se tu pojavljuje je da ono što se postavi za cilj (nakon što se uredno zamislilo i pokazalo svoju privlačnost) može biti

u suprotnosti sa onim što je bila dotadašnja praksa, i u suprotnosti sa uspostavljenim očekivanjima, običajima i zakonima koji u tom trenutku određuju šta je dopustivo, a šta nije. A može biti i u suprotnosti sa zahtevima etike i morala.

Šta određuje šta će biti novi kriterijum dopustivosti koji će ustanoviti novu praksu? Neposredno intuitivni odgovor je da je to **priuštivost**: ako je nešto priuštivo, a pri tome se intenzivno želi čini se da treba da bude i dopustivo. Ostavimo na trenutak pitanje da li se postupak opravdavanja nove prakse može završiti tako brzo – kao što znamo on se završava još brže, jer snaga želje da se nešto uradi deluje kao opravdanje, a ako to što se želi nije precizno definisano da ga „hvata“ važeći sistem vrednosti (običaji i zakoni, i pomenuta uspostavljena očekivanja), onda treba imati zaista jaku osetljivost (za druge ljude, za sebe, za ljudskost) da se odustane iako ne preči nikakva sankcija, ni društvena ni zakonska (prete samo posledice, koje mogu proizvesti ne samo neprijatna iznenađenja nego i razne vrste šteta i poniženja). Ali tako je uvek sa novim praksama.

Pre nego što se vratimo na ovo opšte pitanje opravdavanja novih praksi, možemo ukazati samo na dva parametra koji inicijalno učestvuju u zasnivanju pojma priuštivosti: to su bezbednost i dovoljno niska cena. Ako je nešto očigledno suviše opasno i pritom takođe skupo onda je velika verovatnoća da njegova privlačnost neće opstati jer će biti percipirano kao nešto što nije priuštivo. Ali kad postane priuštivo onda postoji mogućnost, štaviše verovatnoća, da se „ozakoni“, bez daljih ispitivanja o tome da li je nova praksa zaista ispravna ili samo

tako izgleda. Ljudi će uvek sebi dopustiti sve ono za šta iskreno veruju da imaju prava, zaboravljajući pritom da su prava instrumenti, po pretpostavci ali ne nužno opravdanog, ograničenja njihove slobode, i zaboravljajući takođe da su ta ograničenja mnogo češće privilegije nego dužnosti.

Kakva nova ispitivanja, osim dostupnosti, bezbednosti i priuštivosti, su potrebna da bi se zaista moglo reći da je nešto moralno ispravno, ili kako se to danas pomodno kaže, „etički dozvoljeno“. Ko, i sa kojim pravom, može da određuje šta se sme, a šta ne sme? Mislim da bi ova analiza, ako bi se sprovela do kraja, pokazala da se to dešava u jednom procesu latentnog opšteg pregovaranja o tome šta sebi dopuštamo, a šta ne dopuštamo. Taj proces pregovaranja, u suočenju sa novim praksama, koje proizlaze iz novih tehnologija koje nude nova sredstva za stare ciljeve i mogućnost postavljanja novih ciljeva jer su za njih iznađena i postala dostupna sredstva kojih ranije nije bilo, u početku je grub i svodi se samo na pome-nute parametre priuštivosti i neodoljivosti. Nikakva dodatna deskripcija, a pogotovo nova definicija u odnosu na ono što je već definisano (u zakonu, u običajima, u percepciji o tome šta je pristojno i šta „se pri-liči), ne izgledaju potrebni. Mogućnost da proširimo svoju slobodu u nečemu što nam je, možda narkotički ili očajnički, privlačno i do čega nam je stalo (ili mislimo da nam je stalo), završava posao i uklanja potrebu za bilo kakvim dodatnim obrazloženjem. Tako su, čini se, nastale prakse kompjuterske pira-terije, i mnoge prakse na tzv. „društvenim mrežama“, kao i mnoge druge etabrirane prakse. Prosto se slede stare intuicije i stari običaji o tome šta „se valja i šta se može“.

Ali suštine i njihove definicije ne mogu tako lako da se izbegnu ili otklone, one strpljivo čekaju u prikrajku, dopuštajući da činimo ono što hoćemo, misleći da je to opravdano, jer se nismo udubili u detalje opisa tih definicija, jer nam se ti detalji čine irelevantnim (npr. zato što zakoni i običaji naizgled već dovoljno detaljno opisuju pojavu o kojoj se radi), ili prosto zato što nam se tako dopada. Tako je i sa zabranama i sa dozvolama. Na primer, decenijama su se društva tvrdogla-vo odupirala surogaciji materinstva zato što su važeći zakoni našli za shodno da majku definišu kao „ženu koja je rodila“ (što je od-govaralo nekadašnjem važećem uvidu u sa-znajnu suštinu te stvari). Ogroman broj ljudi, žena i muškaraca, je bio lišen roditeljstva ili stavljen u dileme i troškove koji se ne mogu ljudski opravdati samo zbog ove inercije (koja se delom sastoji u tome da o bitnim stvarima života odlučuju oni koji često ne znaju o čemu se radi, a još češće su suštinski ravnodušni prema patnjama drugih).

Ljudsku poziciju u svetu (ili svemiru) suštin-ski određuju dva parametra: pogrešivost i ranjivost. Pogrešivost je sudbina ljudskog saznanja kada su u pitanju činjenice, a od njih se sastoji stvarnost – svako empirijsko znanje je „nedovršeno“ jer je stvarnost uvek veća i komplikovanija od najboljeg znanja (uvek će se pojaviti nešto što se – još – ne zna). U empirijskom znanju nema dedukci-je, i zato je naše znanje o činjenicama sveta nužno uvek nedovršeno i potencijalno ne-dovoljno. Ranjivost je još delikatnija – ona obezbeđuje intersubjektivnost i, sa njom, načelnu jednakost svih koji učestvuju u stva-ranju sveta tako što postavljaju ciljeve koji su mogli ostati i nepostavljeni (što učestvuju u životu kao slobodna bića na koja se ne od-nosi mehanički determinizam prirodnih pro-

cesa), i što taj proces nužno prati mogućnost neuspjeha. Svako može da pogreši, i svako je zato ranjiv (bilo da je to zbog svoje ili tuđe pogrešivosti).

I tu dolazimo na teren normativne rizičnosti koju sadrži neodređena ili prebrza regulacija novih praksi, takva regulacija koja nije otišla mnogo dalje od neodoljivosti i lažne normativne dopustivosti koja proizlazi iz neodređenosti i nepreciznosti postojećih važećih zakona i običaja. Postojeći zakoni i običaji su međutim pravljeni na osnovi ograničenja koja su postojala u prošlosti i koja su definirala šta su legitimne potrebe, a šta je zabranjeno ili „se ne priliči“. Nove mogućnosti čine da ta ograničenja zapravo više ne postoje, ali puka mogućnost da se nešto uradi ne predstavlja njenu društvenu verifikaciju, a još manje obezbeđuje od rizika i opasnosti koje može proizvesti njena realizacija. Ne samo zakonska kodifikacija već i etabliranost uspostavljenih očekivanja služe upravo tome da pruže takvo obezbeđenje. Na kraju krajeva i zakoni, običaji i uspostavljena očekivanja su rezultat nataloženog iskustva. Kod novih praksi imamo dug period prihvaćenosti bez regulacije, period u kome izloženost rizicima i zloupotrebama nema normativnu, zakonsku ili običajnu, kontrolu. I onda u tom praznom prostoru imamo neurednost i proizvoljnost koji mogu izgledati zavodljivo, ali koji su u velikom raskoraku sa mnogim uslovima poželjnog ponašanja, a posebnu veliku važnost ovaj će ovaj raskorak dobiti sako su u pitanju osobe od kojih se očekuje visoka odgovornost i koje pritom svojim ponašanjem treba da učvrste i ojačaju svoju reputaciju, bez koje ne može biti poverenja u kvalitet njihovog delanja.

* * *

Društvene mreže su dobar primer novih praksi u fazi odsustva društvene regulacije. To nije samo odsustvo zakonskih pravila o tome šta je dozvoljeno, a šta zabranjeno, nego i, što je zapravo moralno opasnije, odsustvo moralno valjanih kriterijuma ispravnosti ogromnog dela polja tih praksi. Kriterijumi koji stvarno važe i koji se zaista primenjuju ne samo da nisu moralno zasnovani nego nisu ni društveno održivi, a često su društveno uveliko štetni. Na primer kriterijum *pristojnosti*, koji bi trebalo da štiti univerzalno poštovanje među ljudima, često ne samo da je neartikulisan nego se i direktno doživljava kao neprimenjiv, iako posledice odsustva pristojnosti u stvarnom ponašanju mogu da budu ponižavajuće za mnoge, ili sve, učesnike u nekoj praksi. Isto je i sa moralnom dužnošću koja nalaže univerzalno poštovanje (ne mogu poštovati sebe ako ne poštujem druge i obrnuto) – ta dužnost se supstituiše u kalkulaciju koristi koja se meri količinom uspeha i uživanja, i onda ljudsko dostojanstvo postaje suvišno. Sve se može kupiti, ili kompenzovati. I sve je kratkoročno, jer već u sledećem trenutku uspeh i uživanje postaju nešto drugo, a ono što je bilo se odlaže i arhivira u bazu podataka (koja zauvek ostaje sačuvana, i ništa se ne zaboravlja, niti „oprašta“). Ovo je veoma čudan moment: ništa se ne zaboravlja niti opršta ali kao da to sve uopšte nije važno jer se, narkotički, živi kao da će sutra biti kraj vremena i da budućnosti neće ni biti. Rezultat je da ljudi postaju „jeftini“, „gube cenu“, i onda poštovanje i samopoštovanje izgledaju kao „prevaziđene kategorije“. Umesto samopoštovanja imamo legalističku formu sebičnosti u kojoj sve postaje stvar „slobodnog“ ugovaranja, a zapravo često stvar cenjanja i ucene. Sebičnost i prestiž potiskuju dostojanstvo

I ljudskost kao vrednosti koje nemaju cenu i koje su, zato, nenadoknadive (ono što se može kompenzovati i što ima cenu, to se može i nadoknaditi, ali ako ničega drugog nema onda i ljudi i njihovi životi postaju predmetom takvog cenovnika).

Razvoj instrumentalnog znanja sa kojim se suočavamo u naše vreme, ne dovodi nužno do povećanja saznanje pouzdanosti i jačanja društvenog poverenja i kohezije važećeg vrednosnog sistema već može da dovede do sazajnog i vrednosnog haosa, epistemološkog očaja, pesimizma, proizvoljnosti i, konačno, anomalije. Kada se ova neodređenost i proizvoljnost pa i anomalija ovih novih praksi poveže sa za društvo vitalnim praksama kao što su sudska ili tužilačka – gde se podrazumeva veliki broj ograničenja i još veći broj očekivanja da bi visoki ugled koji je uslov za efikasno i kvalitetno funkcionisanje ovih visoko zahtevnih profesija – dobija se problem kojim se bavi ovaj **Vodič**.

Svrha **Vodiča**, kao praktičnog priručnika za primereno ponašanje u ove dve važne profesije, nije da pruži filozofsko-pravnu osnovu za artikulaciju buduće regulacije kroz navođenje bazičnih definicija iz kojih bi opravdanost te regulacije proizlazila, već da ponudi praktična uputstva za ponašanje u problematičnim situacijama, i **Vodič** to radi temeljno i precizno. Tri su vrednosti koje su predmet pažnje u **Vodiču**: *uslovi obezbeđenja pravilnog i urednog funkcionisanja sudske i tužilačke prakse* (očuvanje ugleda koji je uslov poverenja bez koga nema kvalitetnog posla ni u jednoj od ovih profesija), a zatim i *sigurnost i privatnost* (svih) onih koji se pojavljuju i učestvuju u životu na društvenim mrežama.

Zbog neizbežive otvorenosti i nekontrolabilnosti društvenih mreža, koja nastaje iz toga što je sve što se pojavi na njima načelno dostupno svima (jer ova opšta dostupnost ne može da se spreči), i zbog još jednog svojstva koji karakteriše kompjutersku tehnologiju kao takvu, a to je da sve što je nekada negde zabeleženo ostaje zauvek zapamćeno (bez mogućnosti definitivnog brisanja i konačnog „zaborava“), društvene mreže su mnogo bliže onoj komunikaciji kakvu imamo u dopisivanju nego u onoj koju imamo dok razgovaramo: učestvovanje na društvenim mrežama nije „razgovor“. To učestvovanje je korespondencija koja se registruje, arhivira, i ostaje zamrznuta u vanvremenom kompjuterskom prostoru u kome privatnost na kraju štiti samo ogromnost te džungle, ali sa brzinom i preciznošću instrumenta pretraživanja traženje i nalaženje bilo čega postaje sve efikasnije i sve brže tako da ni „džungla“ više nije neprohodna. Posledice i po sigurnost i po bezbednost mogu biti nepredvidive. Nepredvidivost nikako nije dobar milje za očuvanje ugleda i dostojanstva profesija koje svoj habitus zasnivaju na poverenju koga bez opšteprepoznatog dostojanstva i percepcije stvarno uspostavljenog ugleda ne može biti. Oprez koji se može preporučiti je samo minimum, ali taj minimum ne mora biti, i nije, dovoljan: potrebno je ipak što je više moguće predvideti parametre potencijalne odgovornosti za neželjene posledice postupaka koji na početku mogu izgledati, i biti, sasvim nevini, ili naivni, ali koji u konačnici mogu biti destruktivni, ponižavajući ili kriminalni.

Valjana regulacija ponašanja u kontekstu novih praksi još nema svoju adekvatnu artikulaciju. Ona će u budućnosti sigurno biti bolje formulisana i obrazložena, i sigurno je da će njen značajan deo dobiti pravnu formu.

Ali uvek će ostati veliki deo u „sivoj zoni“ za koju je poželjno i potrebno da imaju svoju običajnu i etičku zasnovanost. **„Vodič o etičkim aspektima korišćenja društvenih mreža za sudije i javne tužioce“** predstavlja značajan prilog za ovu regulaciju. On će sigurno pomoći sudijama i tužiocima da nađu uputstva i savete kako treba postupati na društvenim mrežama i u drugim situacijama koje su determinisane novim tehnologijama, a koje još nisu adekvatno pravno i običajno regulisane. **Vodič** detaljno i obrazloženo navodi najčešće i najvažnije dileme i pitanja koji se pojavljuju pred svima nama, ali za koje je posebno važno da budu obrazložene za sudije i tužioce, i daje etička uputstva kako se mogu izbeći rizici i opasnosti prisustva na društvenim mrežama uz zadržavanje svih sloboda i prava koje sudije i tužioci imaju kao ljudi i kao građani. **Vodič** nema pretenziju na zakonske ingerencije, on daje uputstva i savete i, još više, mapira teren mogućih problema sa etičkom relevancijom. On će vremenom sigurno sve više dobijati obavezujuću snagu, kao što će i njegove formulacije u nekim budućim verzijama biti izričitije i preciznije. Ali u ovom trenutku mora da se kaže da on predstavlja veoma dobru osnovu za etičku regulaciju ovih sve prisutnijih, i sve važnijih, problemskih situacija u našoj novoj stvarnosti koja otvara nove perspektive, ali i proizvodi nepredviđene rizike i opasnosti. Artikulacija granica slobode na društvenim mrežama treba da pruži ono što granice i inače pružaju: obezbeđenje kvaliteta naše slobode kroz demarkaciju onoga što je ispravno i potencijalno dobro od onoga što nije ispravno i što je potencijalno rđavo i zlo.

Prof. dr Jovan Babić

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu

Član Etičkog odbora Državnog veća tužilaca

UVOD

Društvene mreže su postale važan deo svakodnevnog života, menjajući način na koji se informacije prikupljaju, saopštavaju i dalje distribuiraju. Uzurpirale su ekskluzivno mesto tradicionalnih sredstava javnog informisanja i omogućile relativno jednako učešće u neposredovanom stvaranju vesti anonimnim građanima, poslovnim organizacijama i državnim institucijama. Nejasne, fleksibilne granice između privatnog i javnog svojstva, bitnih i trivijalnih informacija, uz čitav niz softverskih rešenja ugrađenih u platforme za monetizaciju korisničkog saobraćaja, predstavljaju dosad nepoznate izazove za kodifikaciju ponašanja u javnosti.

U vreme kada su donošeni etički kodeksi za nosioce pravosudnih funkcija u Srbiji, upotreba društvenih mreža među sudijama i tužiocima nije postojala kao značajan rizik za integritet i dostojanstvo funkcije, javnu percepciju nepristrasnosti osobe koja funkciju vrši, niti za ugled pravosuđa. Mada utvrđeni etički principi i pravila ponašanja važe podjednako na internetu i u fizičkom prostoru, potrebne su preciznije smernice pri rešavanju nekih dilema koje izviru iz upotrebe specifičnog medija. Prisustvo nosilaca pravosudnih funkcija na društvenim mrežama ima potencijalno nesaglediv uticaj na percepciju javnosti o čitavoj grani vlasti. Da li će taj uticaj biti pozitivan i doneti značajnu korist kroz neposredan kontakt sa građanima i drugim institucijama, veću transparentnost i modernizaciju javne komunikacije, ili negativan usled nepoznavanja psiholoških i emotivnih rizika svojstvenih internet kulturi, te mešanja privatne i javne sfere – u velikoj meri zavisi od upoznavanja sa specifičnostima digitalnog okruženja. Izlaganje javnosti u krajnje neformalnom kontekstu društvenih mreža takođe može imati dugoročne

posledice po privatnost i bezbednost pojedinačnih nosilaca pravosudnih funkcija, uključujući rizike od digitalnog nasilja, zloupotrebe identiteta i slično, kada posebno treba imati u vidu da je, za razliku od komunikacije u fizičkom prostoru, istorija svakog gesta učinjenog preko naloga na društvenim mrežama, ma koliko usputnog i beznačajnog, neprestano dostupna za pretragu.

Priručnik je namenjen nosiocima pravosudnih funkcija kao mapa mogućih rizika na društvenim mrežama i praktičnih saveta za rešavanje najčešćih izazova. Kao glavni oslonac ovih smernica korišćeni su važeći standardi Saveta Evrope o rodnoj ravnopravnosti, uključujući Strategiju o rodnoj ravnopravnosti za period 2018-2023¹ i Akcioni plan za jačanje nezavisnosti i nepristrasnosti pravosuđa², kao i set alata Saveta Evrope za saradnju u vezi sa pitanjima rodne ravnopravnosti.³

Vodič je izrađen u okviru programa Evropske unije/Saveta Evrope „Horizontalni program za Zapadni Balkan i Tursku II“, kroz sprovođenje projekta *Jačanje nezavisnosti i odgovornosti pravosuđa* u Srbiji. Korisnici projekta su bili državni organi Srbije: Ministarstvo pravde, Visoki savet sudstva, Državno veće tužilaca i Pravosudna akademija. Aktivnosti koje se sprovode u saradnji sa korisnicima imaju za cilj da doprinesu jačanju nezavisnosti i odgovornosti sudstva i tužilaštva.

1 - U ovom dokumentu javnih politika, ističe se da su države članice SE, između ostalog, suočene sa izazovima rodne pristrasnosti i stereotipa. U Strategiji se izričito navodi da i dalje prisutne ekonomske i socijalne nejednakosti između žena i muškaraca, kao i rodna pristrasnost i rodni stereotipi, za rezultat imaju nejednak pristup pravdi žena i muškaraca. To naročito važi za pojedine grupe kao što su žrtve rodno zasnovanog nasilja, migrantkinje i azilantkinje, pripadnice etničkih manjina, Romkinje, žene sa invaliditetom i starije žene. Kako bi se unapredile prilike u ovoj oblasti, SE podržava države članice u primeni relevantnih standarda i rešavanju štetnog uticaja rodnog stereotipiziranja na odlučivanje u pravosuđu.

2 - U Akcionom planu se naglašava da je za zaštitu nezavisnosti pojedinačnih sudija i obezbeđivanje njihove nepristrasnosti, važno preduzeti određene mere kako bi se suprotstavilo negativnom uticaju stereotipiziranja u odlučivanju u pravosuđu.

3 - U setu alata se ističe da stereotipi proizlaze iz duboko ukorenjenih stavova, vrednosti, društvenih normi i predrasuda prema ženama, kojima se pravdaju i održavaju istorijski odnosi moći muškaraca nad ženama, kao i seksistički stavovi koji sprečavaju napredovanje žena. Važno je biti ih svestan i nastojati da se isključe iz procesa odlučivanja, kako ne bi kompromitovali nezavisnost sudija i uticali na njihove odluke.

Savet Evrope:
Strategija o rodnoj ravnopravnosti za period 2018-2023

Savet Evrope:
Akcionni plan za jačanje nezavisnosti i nepristrasnosti pravosuđa

Set alata Saveta Evrope za saradnju u vezi sa pitanjima rodne ravnopravnosti

METODOLOGIJA I KONSULTATIVNI PROCES

Smernice predstavljene u ovom Vodiču zasnovane su na analizi postojećih međunarodnih standarda i nacionalnih inicijativa o korišćenju društvenih mreža od strane sudija i tužilaca, kao i na rezultatima istraživanja i konsultacija sa širokim krugom pravosudnih aktera obavljenim tokom 2020. godine. Konsultacije su bile veoma korisne za razumevanje preovlađujućih uverenja i stavova u pravosuđu prema upotrebi društvenih mreža u Srbiji.

Kako bi se identifikovala kritična pitanja, utvrdila zajednička pozicija i postojeća praksa, obavljani su polustrukturisani intervjui sa predstavnicima pravosudnih organizacija i udruženja, uključujući Društvo sudija Srbije, Udruženje tužilaca Srbije, Udruženje sudija i tužilaca, Alumni klub Pravosudne akademije, Forum sudija Srbije, CEPRIIS, Pravosudnu bazu jug i Pravosudnu akademiju (organizacije su navedene po redosledu obavljenih intervjua). Intervjui su omogućili sticanje jasnijeg utiska o znanju i razumevanju mogućnosti i rizika u vezi sa korišćenjem društvenih mreža u pravosudnoj zajednici. Pitanja na intervjuima su obuhvatala osam tematskih celina, u okviru kojih je postavljeno po nekoliko pitanja. U sklopu diskusije sa ispitanicima, sagovornici su imali uvid i u odgovore drugih učesnika u intervjuu.

Pored polustrukturisanih intervjua, sprovedena je onlajn anketa koju je popunilo 130 ispitanika, od kojih su 38,2% bile sudije, 25,2% javni tužioci, a 32,1% polaznici Pravosudne akademije. Većinu ispitanika činile su žene (62,6%), a 37,4% su bili muškarci. Odgovori ispitanika su takođe analizirani prema godinama profesionalnog iskustva i podeljeni su u sledeće kategorije: do 5 godina, 5 do 10 godina, 10 do 20 godina, 20 do 29 godina i više od 30 godina iskustva. Većina sudija i javnih tužilaca među

ispitanicima imala je između 10 i 20 godina iskustva, dok su polaznici Pravosudne akademije, što je očekivano, imali između 1 i 10 godina iskustva. Generalno gledano, uzorak je bio uravnotežen, što je omogućilo analizu podataka prema polu, zanimanju i godinama iskustva ispitanika. Značajna većina ispitanika (83,2%) koristi društvene mreže, a 61,8% njih koristi društvene mreže nekoliko puta dnevno.

Anketa je bila sačinjena od devet segmenata koji su pokrivali različite teme, uključujući pitanja o ličnosti ispitanika, o posedovanju naloga na društvenim mrežama, o „prijateljstvima“ i sukobima interesa na društvenim mrežama, o slobodi izražavanja i slobodi učestvovanja u digitalnoj javnoj sferi, uz nekoliko studija slučaja. Anketa je imala ukupno 56 pitanja, od kojih je većina bila u formi tvrdnji koje su ispitanici ocenjivali koristeći ponuđenu skalu (ocene od 1 do 5, zavisno od toga u kojoj meri se slažu sa određenom tvrdnjom).

Stavovi ispitanika iskazani prilikom intervjua i rezultati ankete predstavljani su u Vodiču, kao izvor legitimnosti i autentičnosti predloženih standarda i preporuka.

Napomena: u slučajevima kada se Vodič služi muškim rodom generičkih termina, oni se odnose i na ženski rod.

**PRAKSE KORIŠĆENJA
DRUŠTVENIH MREŽA
U PRAVOSUDNOJ ZAJEDNICI
U REPUBLICI SRBIJI**

PRAKSE KORIŠĆENJA DRUŠTVENIH MREŽA U PRAVOSUDNOJ ZAJEDNICI U REPUBLICI SRBIJI

Tehnologija, internet i društvene mreže postali su neodvojivi od našeg privatnog i profesionalnog života. Onlajn kanalima komunikacije u stalnom smo dodiru sa svojom porodicom, prijateljima, kolegama i poznanicima, dok nam se istovremeno otvara pristup potencijalno neograničenoj publici sa kojom razmenjujemo objave, komentare i različite, već objavljene sadržaje. Sudije i tužioci nisu izuzetak u tom pogledu, naprotiv, aktivno koriste društvene mreže u različite svrhe.

Analizom relevantnih pravnih propisa, stručnih komentara, naučne literature, dostupnih internet izvora, kao i rezultata ankete i intervjua, utvrđene su najčešće dileme u pogledu prisustva na društvenim mrežama koje bi bilo usklađeno sa etičkim načelima i kodeksom ponašanja sudijske i tužilačke profesije.

Istraživanje je pokazalo da mlađe sudije i sudijski pomoćnici na mrežama redovno objavljuju fotografije sa društvenih događaja koje posećuju. Jedan od graničnih slučajeva uključuje objavu fotografije sudije u kupaćem kostimu. Pojedine sudije aktivno koriste društvene mreže sa svojih privatnih profila, dok njihov sadržaj obuhvata razmatranje važnih društvenih pitanja, kao što su kritika pravnog sistema u Srbiji, vladavina prava, podela vlasti, zatim komentare na nacрте relevantnih zakona itd. Objave su javno dostupne, otvorene široj publici za komentare i deljenje, ili medijsko izveštavanje.

Osim društvenih događaja kojima prisustvuju, članovi pravosudne zajednice u Srbiji sa svojih naloga na mrežama izveštavaju

i o svojim slobodnim aktivnostima, kao što su nastupi u muzičkoj grupi, učešće u kvizovima, pisanje i objavljivanje knjiga, učešće na umetničkim fotografskim kursima i slično. U tim slučajevima, različiti kanali društvenih mreža se koriste za promociju vansudskih aktivnosti.

**OPŠTA PRAVILA
PONAŠANJA NOSILACA
PRAVOSUDNIH FUNKCIJA NA
DRUŠTVENIM MREŽAMA**

U nastavku će biti predstavljeni relevantni međunarodni standardni i domaći izvori prava koji se mogu primeniti na ponašanje nosilaca pravosudnih funkcija na društvenim mrežama.

STANDARDI SAVETA EVROPE I DRUGI MEĐUNARODNI STANDARDI

Opšta načela o slobodi izražavanja i nepristrasnosti služe kao osnova kodifikacije ponašanja na društvenim mrežama. U Mišljenju br. 3 Konsultativnog saveta evropskih sudija (**CCJE (2002) Op. N° 3**) navodi se da „sudski sistem može dobro da funkcioniše samo ako sudije nisu izolovane od društva u kome žive. Kao građani, sudije uživaju slobodu izražavanja koju garantuje Evropska konvencija o ljudskim pravima. Međutim, takve aktivnosti mogu da ugroze njihovu nepristrasnost, a ponekad čak i njihovu nezavisnost. Stoga treba postići razumnu ravnotežu između stepena uključenosti sudija u društvo i potrebe da budu i da odaju utisak nezavisnih i nepristrasnih prilikom vršenja svojih dužnosti”.

U **Bangalorskim principima** se dalje navodi da se „po imenovanju, sudija ne odriče prava na slobodu izražavanja, udruživanja i okupljanja koja uživaju drugi članovi zajednice, niti sudija napušta svoja prethodna politička uverenja, niti prestaje da bude zainteresovan za politička pitanja. Međutim, potrebna je uzdržanost kako bi se održalo poverenje građana u nepristrasnost i nezavisnost sudstva. U definisanju odgovarajuće mere u kojoj pravosuđe treba da se uključuje u javnu debatu, postoje dva osnovna faktora koje treba uzeti u obzir. Prvi glasi da li bi uključivanje sudije moglo opravdano da dovede u pitanje poverenje u njegovu ili njenu nepristrasnost. Drugi je pitanje da li takvo uključivanje može bespotrebno da

izloži sudiju političkim napadima ili da bude nespojivo sa dostojanstvom sudijske dužnosti. Ako je u pitanju bilo šta od ta dva, sudija treba da izbegne takvo uključivanje”.

Pitanjem slobode izražavanja sudija bavi se i Evropski sud za ljudska prava, u čijim odlukama stoji da, mada se od sudija može očekivati lojalnost, uzdržanost i diskrecija, značaj podele vlasti i garancija nezavisnosti sudskih organa zahteva pomni nadzor i kontrolu svakog mešanja u slobodu izražavanja sudije⁴. Međutim, sloboda izražavanja sudija je ograničena posebnim etičkim dužnostima čiji je cilj očuvanje poverenja građana u nepristrasno, neutralno i razumno vršenje pravde. Kao što je Sud naglasio, „**etičke** obaveze sudija mogu zadirati u njihov privatni život kada njihovo ponašanje – iako privatno po prirodi – kalja ugled pravosuđa [...] ponašanje koje čini sudiju nedostojnim poverenja i poštovanja koje treba da uživa, može imati određeni efekat na sudstvo”⁵. Sud posebno ističe značaj već i samog nastupa u skladu sa očekivanjima javnosti, jer “ne samo da pravda mora biti zadovoljena, već se mora i videti da je zadovoljena”⁶.

U poslednje vreme su na međunarodnom nivou pokrenute inicijative za definisanje opštih principa koji bi se odnosili na učešće sudija i tužilaca na društvenim mrežama. Na primer, 2019. godine Globalna mreža za integritet u sudstvu koju je osnovao UNODC, izdala je **neobavezujuće smernice za korišćenje društvenih mreža od strane sudija** i pokrenula **samostalni kurs o sudskoj etici** koji se isključivo bavi učešćem na ovim mrežama.

4 - Na primer, Baka protiv Mađarske, predstavka br. 20261/12, presuda od 23. juna 2016, Kudeshkina protiv Rusije, predstavka br. 29492/05, presuda od 26. februara 2009, Albayrak protiv Turske, predstavka br. 38406/97, presuda od 31. januara 2008; Harabin protiv Slovačke, predstavka br. 58688/11, presuda od 20. novembra 2012, Previti protiv Italije, predstavka br. 45291/06 8. decembar 2009.

5 - Özpınar protiv Turske, predstavka br. 20999/04, presuda od 19. januara 2011, stavovi 71, 76.

6 - Poppe protiv Holandije, predstavka br. 32271/04, presuda od 24. marta 2009, stav 25; Dorozhko i Pozharskiy protiv Estonije, predstavke br. 14659/04 i 16855/04, presuda od 24. aprila 2008, stav 52; Micallef protiv Malte, predstavka br. 17056/06, presuda od 15. januara 2008, stav 75.

Mišljenju br. 3 Konsultativnog saveta evropskih sudija
(CCJE (2002) Op. N° 3)

Bangalorski principi sudij-skog ponašanja

ESLJP: Saopštenje suda u vezi sa slučajem Özpınar protiv Turske

ESLJP: Presuda u slučaju Poppe protiv Holandije

UNODC: Neobavezujuće smernice za korišćenje društvenih mreža od strane sudija

UNODC: Samostalni kurs o sudskoj etici

Druge inicijative obuhvataju „**Praktične smernice za korišćenje društvenih mreža namenjene sudijama: Centralna i Istočna Evropa**“ koje je objavio CEELI Institut iz Praga. Sve veći broj zemalja je takođe usvojio smernice za pomoć sudijama i tužiocima u korišćenju društvenih mreža, usklađene sa principima integriteta i nezavisnosti.

U regionu Zapadnog Balkana ne postoje obavezujući zakonski propisi niti izvori mekog prava kojima se uređuje prisustvo sudija na društvenim mrežama. Jedini izuzetak su Smjernice u odnosu na pitanje dozvoljene granice korišćenja naloga na društvenim mrežama sa aspekta profesionalne etike sudija i državnih tužilaca, koje su 2018. godine u Crnoj Gori usvojile Komisija za etički kodeks sudija i Komisija za etički kodeks državnih tužilaca. Međutim, iako postojeći propisi ne pominju izričito „društvene mreže“, pojedine odredbe i principi propisani konkretnim zakonima i podzakonskim aktima mogu se primeniti i za regulisanje korišćenja društvenih mreža. Primera radi, mnogi zakonski akti kojima se uređuje sudijska funkcija propisuju načela nezavisnosti i nepristrasnosti, obavezu uzdržavanja od svake političke aktivnosti, javnog govora i javnih nastupa sudija i tužilaca itd. Osim toga, određena ograničenja su utvrđena i zakonima koji se ne odnose direktno na pravosuđe, a kojima se propisuje očuvanje dostojanstva i jednakosti, garantuje sloboda izražavanja i zabranjuju govor mržnje, ponižavajući i uvredljiv govor.

NACIONALNI ZAKONSKI I ETIČKI OKVIR

Zakonski okvir koji reguliše pravosuđe u Srbiji se eksplicitno ne bavi izazovima učešća sudija i tužilaca na društvenim mrežama. Takođe, ne postoje smernice koje bi pomogle sudijama i tužiocima da etički ispravno koriste društvene mreže i da se uključuju u javnu digitalnu sferu. Međutim, etičke dileme i rizici mogu se rešiti primenom opštih standarda ponašanja i slobode izražavanja sudija i tužilaca propisanih relevantnim pravnim aktima:

- ↳ Ustav Republike Srbije
- ↳ Zakon o uređenju sudova / Zakon o javnom tužilaštvu
- ↳ Zakon o sudijama
- ↳ Zakon o parničnom postupku
- ↳ Poslovnik suda
- ↳ Etički kodeks sudija
- ↳ Etički kodeks javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca

1. Ustav Republike Srbije

Prema Ustavu Republike Srbije, pravosuđe je samostalna i nezavisna grana vlasti, odvojena od zakonodavne i izvršne vlasti (član 4, stav 3). Pored toga, kao osnovna prava i slobode koje se odnose na rad sudstva i tužilaštva, Ustav propisuje i štiti, između ostalog: ljudsko dostojanstvo (član 23), pravo na pravično suđenje (član 32), pravo na jednaku zaštitu prava (član 36), slobodu misli, savesti i veroispovesti (član 43), slobodu mišljenja i izražavanja (član 46).

2. Zakon o uređenju sudova / Zakon o javnom tužilaštvu

Dva systemska zakona koja uređuju sudstvo, odnosno tužilaštvo sadrže slične standar-

de koji se primenjuju na nosioce funkcija iz ova dva domena. Oba zakona predviđaju da su sudovi i javna tužilaštva samostalni i nezavisni državni organi koji štite slobode i prava građana, prava i interese pravnih subjekata predviđenih zakonom, obezbeđuju ustavnost i zakonitost i odlučuju na osnovu Ustava, zakona i drugih opštih akata, kada je to predviđeno zakonom, opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i potvrđenim međunarodnim ugovorima (član 1 Zakona o uređenju sudova; članovi 1 i 2 Zakona o javnom tužilaštvu). Sudska vlast pripada sudovima i nezavisna je od zakonodavne i izvršne vlasti (član 3 Zakona o uređenju sudova).

3. Zakon o sudijama

Načela koja se odnose na sudije uključuju nezavisnost, stalnost i nepremesivost, održavanje poverenja u nezavisnost i nepristrasnost, materijalnu nezavisnost, imunitet, pravo na udruživanje, učešće u donošenju odluka od važnosti za rad sudova, pravo na stručno usavršavanje i obuku itd.

Zakonom je regulisano da je sudija nezavisan u postupanju i donošenju odluka i presuđivanju na osnovu Ustava, zakona i drugih opštih akata, potvrđenih međunarodnih ugovora i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava (član 1). Takođe, članom 3 Zakona o sudijama koji se odnosi na održavanje poverenja u nezavisnost i nepristrasnost, propisano je:

- ↳ sudija je dužan da u svakoj prilici održi poverenje u svoju nezavisnost i nepristrasnost (član 3, stav 1);
- ↳ sudija je dužan da nepristrasno vodi postupak, u skladu sa vlastitom procenom činjenica i tumačenjem prava,

Praktične smernice za korišćenje društvenih mreža namenjene sudijama: Centralna i Istočna Evropa

Ustav Republike Srbije

Zakon o uređenju sudova

Zakon o javnom tužilaštvu

Zakon o sudijama

uz obezbeđenje pravičnog suđenja i poštovanje procesnih prava stranaka garantovanih Ustavom, zakonom i međunarodnim aktima (član 3, stav 2);

- ↳ službe, poslovi i postupci nespojivi sa dužnošću sudije određuju se zakonom (član 3, stav 3);
- ↳ sudije su dužne da se u svakoj prilici pridržavaju Etičkog kodeksa, koji donosi Visoki savet sudstva (član 3, stav 4);
- ↳ svi državni organi i funkcioneri dužni su da svojim postupanjem i ponašanjem održavaju poverenje u nezavisnost i nepristrasnost sudija i sudova (član 3, stav 5).

4. Zakon o parničnom postupku

Glava III Zakona o parničnom postupku sastoji se od odredaba koje se odnose na isključenje i izuzeće sudija (članovi 66-73). Regulisano je da je sudija dužan da se uzdrži od suđenja ako postoje razlozi koji dovode u sumnju njegovu nepristrasnost. Naime, sudija treba da otkrije informacije koje bi mogle da bace sumnju na njegovu nepristrasnost i da obustavi postupak ili prekine rad na tom predmetu i o tome odmah obavesti predsednika suda, koji će preduzeti dalje mere. Takođe, stranke u postupku imaju pravo da traže isključenje ili izuzeće sudije ako se ispune određeni uslovi.

5. Sudski poslovnik

Sudski poslovnik propisuje da su, u cilju obezbeđivanja objektivnog, pravovremenog i tačnog obaveštavanja javnosti o radu suda i sudskim postupcima, predsednik, sudije i sudsko osoblje dužni da obezbede potrebne uslove, kao i odgovarajući pristup

medijima u pogledu aktuelnih informacija i postupaka koji se vode u sudu, vodeći računa o interesima postupka, privatnosti, kao i bezbednosti učesnika u postupku (član 57). Obaveštenja za medije o radu suda i pojedinim predmetima daje predsednik, lice zaduženo za informisanje javnosti (portparol) ili posebna služba za informisanje (član 58, stav 1).

6. Etički kodeks sudija

Kodeksom su utvrđeni etički principi kako bi se obezbedila nezavisnost, nepristrasnost i integritet sudova i sudija. Ovaj dokument je i najvažniji pravni akt koji se odnosi na slobodu izražavanja sudija, te je primenjiv i za njihovu upotrebu društvenih mreža jer predviđa opšte etičke principe i potvrđuje moralne i etičke vrednosti u različitim slučajevima

Sedam principa detaljno je razrađeno u smernicama za praktičnu primenu Kodeksa:

- ↳ nezavisnost,
- ↳ nepristrasnost,
- ↳ stručnost i odgovornost,
- ↳ dostojanstvenost,
- ↳ posvećenost,
- ↳ sloboda udruživanja,
- ↳ odanost principima Etičkog kodeksa.

Neprimereno ponašanje na društvenim mrežama nesumnjivo može da ugrozi nezavisnost, nepristrasnost i integritet sudije i sudijske funkcije, stoga propisani standardi ponašanja važe i u digitalnom okruženju.

7. Etički kodeks javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca

Javno tužilaštvo je samostalan državni organ koji igra važnu ulogu u očuvanju vladavine prava. Etičkim kodeksom se uređuju etička načela za tužioce kako bi se obezbedila njihova nezavisnost, nepristrasnost i integritet, na isti način kako je to učinjeno Etičkim kodeksom za sudije. Kodeksom, koji je usvojen 2021. godine, uređuju se obavezna etička načela tužilačke profesije i razrađuje njihova primena:

- ↳ zakonitost,
- ↳ samostalnost,
- ↳ nepristrasnost,
- ↳ poštovanje prava,
- ↳ srazmernost,
- ↳ odgovornost i posvećenost,
- ↳ profesionalni integritet,
- ↳ lični integritet.

Osim Etičkog kodeksa, Državno veće tužilaca je usvojilo Smernice za primenu etičkih načela, koje mogu biti korisne za nedoumice u pogledu primene određenog standarda.

Zakon o parničnom postupku

Sudski poslovnik

Etički kodeks sudija

Etički kodeks javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca

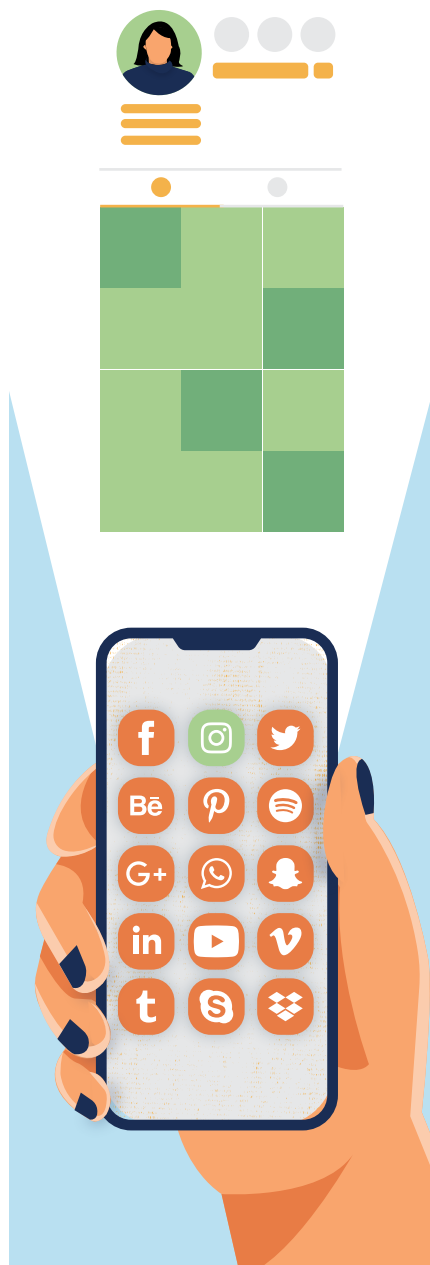

OPŠTE NAPOMENE O POSEDOVANJU NALOGA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Ne postoje zakonska ni etička ograničenja koja bi sudijama i tužiocima onemogućavala da poseduju naloga na društvenim mrežama. Nosioci pravosudnih funkcija i zaposleni u pravosuđu mogu slobodno da koriste ove digitalne platforme, sve dok njihova aktivnost na društvenim mrežama ne škodi ugledu vlasnika naloga, ugledu pravosudne profesije i celokupnog pravosudnog sistema.

Polustrukturisani intervjui sa sudijama i javnim tužiocima pokazali su da postoji konsenzus kada je reč o slobodi odlučivanja nosilaca pravosudnih funkcija i zaposlenih u pravosuđu o posedovanju privatnog naloga na društvenim mrežama, ali da je ta sloboda uslovljena određenim ograničenjima. Naime, blizu polovine (46,1%) ispitanika u anketi za potrebe ovog Vodiča, smatra da ne treba da postoje nikakva prethodna ograničenja za otvaranje naloga na društvenim mrežama; 29,3% njih se ne slaže sa tom tvrdnjom, dok četvrtina ispitanika (24,6%) nije sigurna kako to pitanje treba da bude uređeno. Značajno je da su se sudije i tužioci sa više od 11 godina iskustva uglavnom složili da ne bi trebalo da postoji nikakvo prethodno odobrenje za posedovanje naloga na društvenim mrežama.

Slobodna odluka o učešću na društvenim mrežama sastavni je deo samostalnosti i nezavisnosti sudija i tužilaca garantovanih Ustavom i zakonima. Međutim, budući da je reč o privatnim aktivnostima, na njih se mogu odnositi načelna ograničenja koja važe i za druge slične aktivnosti tokom radnog vremena.

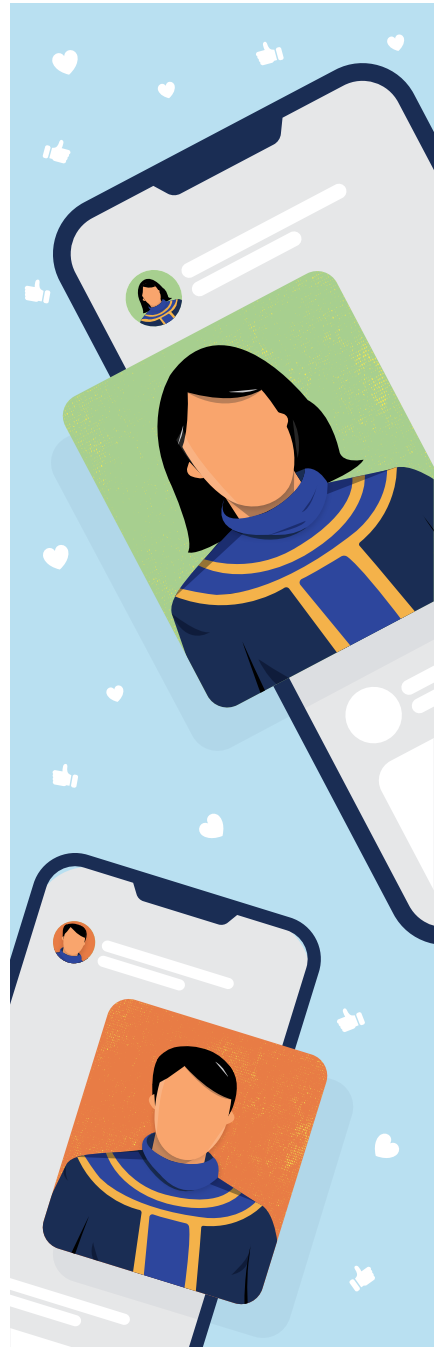

NAVOĐENJE PRAVOSUDNE FUNKCIJE NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Kao što u fizičkom okruženju ne postoji obaveza da se nosioci pravosudnih funkcija deklariraju u kontekstu u kom nastupaju u privatnom svojstvu, ova rasterećenost može važiti i za privatne naloge na društvenim mrežama. Sloboda da se predstave sa svojom profesionalnom funkcijom, stvar je samostalne odluke sudija i tužilaca, ali sa etičkim principima na umu.

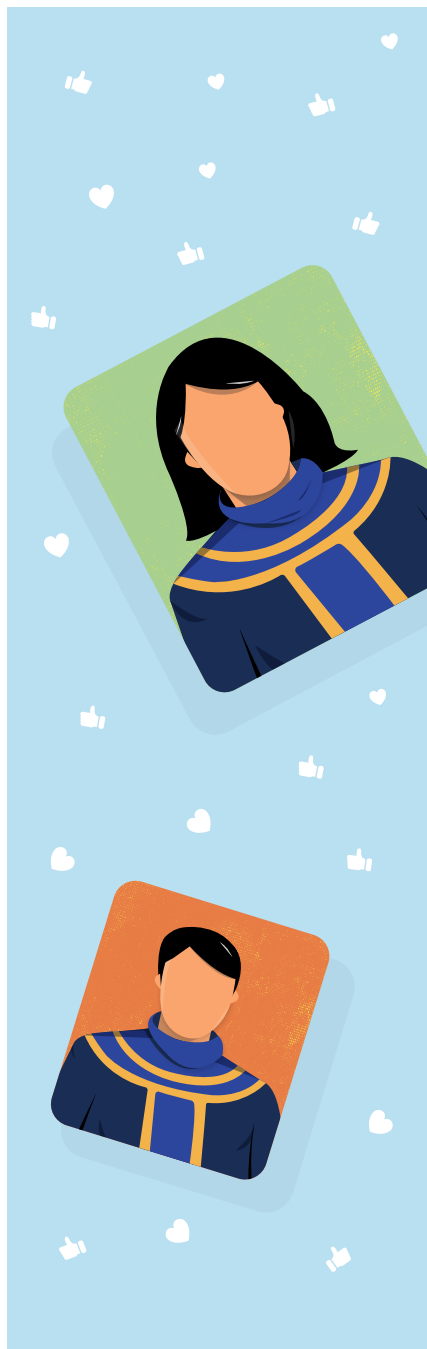
Primerenost da se pravosudna funkcija pomena u velikoj meri zavisi od konteksta svakog konkretnog slučaja. Nosioci pravosudnih funkcija treba da budu svesni karakteristika različitih platformi društvenih mreža, kao i da imaju u vidu da je poželjno razdvojiti privatni i profesionalni identitet. Dodatno se preporučuje svest da sadržaj primeren privatnom nalogu, nije nužno primeren na platformi koja se koristi u profesionalne svrhe i obratno.

Društvene mreže mogu biti korisne kao platforma za edukaciju šire javnosti, upoznavanje građana sa novim zakonskim rešenjima, raznim pravnim pitanjima i slično, u kom slučaju je poželjno naznačiti pravosudnu funkciju i zvanje, s dužnom pažnjom u pogledu ispravnosti i čitljivosti. U isto vreme, treba izbegavati stvaranje pogrešnog utiska da iskazana lična mišljenja na društvenim mrežama odražavaju i zvaničan stav pravosuđa. Šta više, preporučuje se naglašena ograda u opisu naloga, na primer: „Mišljenja i stavovi izraženi u objavi predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno zvanične stavove institucije u kojoj je autor zaposlen.“ Jasno ograđivanje smanjuje rizik od pogrešne

percepcije javnosti. Može se naglasiti i da lična mišljenja izražena na društvenim mrežama nisu ni na koji način povezana sa predmetom na kome nosilac funkcije radi kao tužilac ili sudija. Na kraju, nosioci pravosudnih funkcija treba da se uzdržavaju od upotrebe logotipa ili drugih simbola svojih institucija na društvenim platformama, ili u slučaju da ih koriste, to treba da rade uz odobrenje i u skladu sa smernicama za komunikaciju koje dobiju od relevantne institucije.

U svakom slučaju, prisustvo nosilaca pravosudnih funkcija na društvenim mrežama ne treba da se kosi sa politikama eksterne komunikacije institucije u kojoj u zaposleni, već da je usklađeno sa njenim smernicama za komunikaciju. Takođe, nosioci pravosudnih funkcija treba da izbegavaju stvaranje sumnji i rizika da javnost poistovećuje njihove lične izjave na društvenim mrežama sa zvaničnim izjavama pravosuđa.

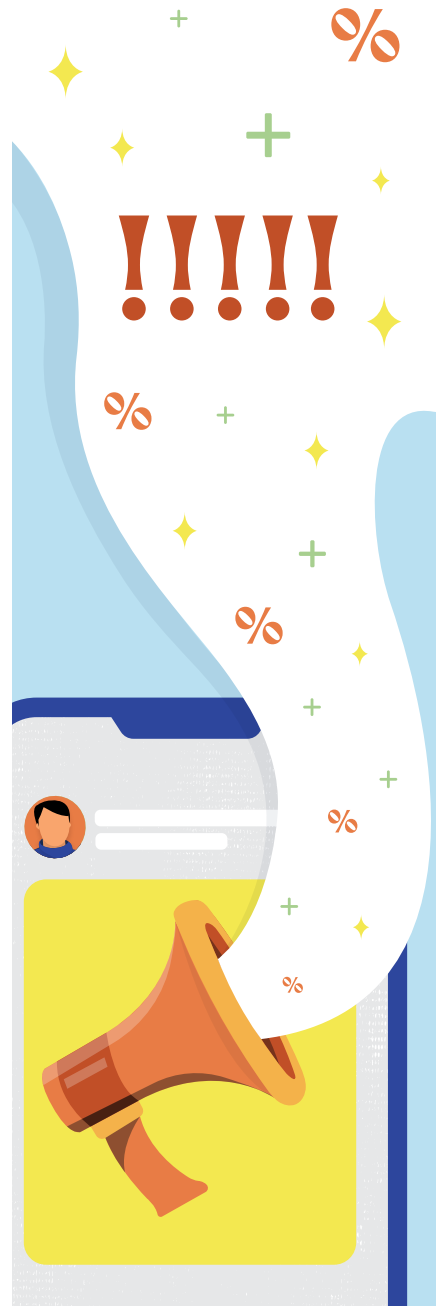

KORIŠĆENJE FUNKCIJE RADI PROMOVISANJA DRUGIH AKTIVNOSTI NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Kada se jednom deklariraju kao nosioci pravosudne funkcije na svom privatnom nalogu na društvenoj mreži, sudije i tužiocima se izlažu riziku sukoba interesa do kog može doći kada se profesionalno zvanje koristi radi sticanja lične finansijske ili reputacione koristi.

Polustrukturirani intervjui ukazuju na konsenzus u pogledu nedopuštenosti korišćenja profesionalne funkcije na društvenim mrežama da bi se neposredno ili posredno realizovao lični komercijalni ili drugi interes. Bez obzira da li je reč o promociji donatorskih inicijativa, političkih skupova, kulturnih događaja, sa ili bez njihovog ličnog učešća, profesionalni status sudija i tužilaca ne može služiti kao sredstvo legitimacije. Drugim rečima, prestiž pravosudne funkcije ne treba da se koristi za individualne interese nosilaca pravosudne funkcije ili trećih lica, bez obzira na plemenitost cilja koji se želi postići.

Specifičnost društvenih mreža čini i skup neverbalnih gestova koji ostavljaju vidljiv i svima dostupan digitalni trag - opcije kao što su popularno „lajkovanje“ (označavanje tuđe objave) ili „šerovanje“ (deljenje tuđe objave sa svog naloga) i slične, strogo govoreći ne predstavljaju aktivno učešće u razgovoru, ali se njihovo korišćenje može različito tumačiti. Za lični nalog sudije ili tužioca na društvenoj mreži nije primerena podrška tuđim komercijalnim objavama kroz „lajkovanje“ ili „šerovanje“. Takođe se ne preporučuje objavljivati postove koji upućuju na sajt privrednog društva, jer bi se to moglo shvatiti kao promocija ekonomskih interesa tog društva.

Članstvo u grupama na društvenim mrežama otvara rizik od percepcije da nosioci pravosudnih funkcija podržavaju sve preduzete aktivnosti u okviru grupe, uključujući sve iskazane stavove u okviru grupe, iako nosioci pravosudnih funkcija ne podržavaju nužno svaku objavu, niti mogu da ih blagovremeno proveravaju i adekvatno reaguju.

Društvene mreže profilisane za poslovnu zajednicu (LinkedIn) mogu stvoriti pogrešan utisak legitimnosti iznošenja internih profesionalnih saveta. Rizično ponašanje u takvim slučajevima obuhvata preporuke određenih advokata, komentarisane kompetentnosti advokata i slično. Na mreži LinkedIn neverbalni gestovi preporuke („recommendation“) ili podrške („endorsement“) mogu se smatrati sličnim pismu preporuke i izražavanju naklonosti, što povlači rizik od zloupotrebe.

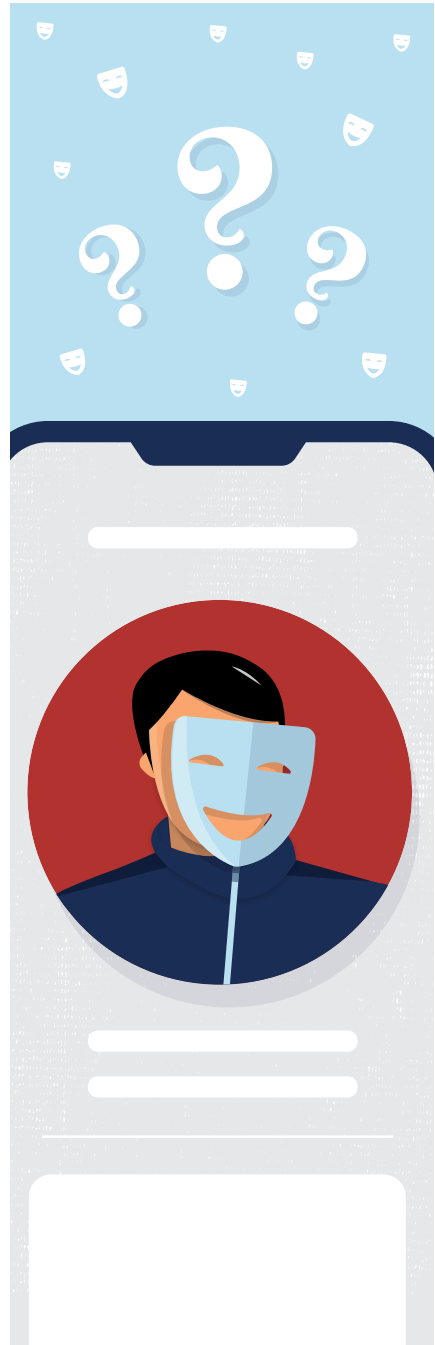
ANONIMNO I PSEUDOANONIMNO PRISUSTVO NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Korisnici društvenih mreža, uključujući sudije i tužioce, nisu obavezani zakonom da naloge na mrežama otvaraju pod svojim punim imenom i prezimenom. Sloboda da se za ovu vrstu javne komunikacije koristi pseudonim, međutim, omeđena je etičkim načelima svojstvenim pravosudnoj funkciji.

Sama upotreba pseudonima svakako nije etički sporna. Međutim, kada služi kao pokrivanje za neprihvatljivo ponašanje i aktivnosti, pseudonim postaje sredstvo etičkog prekršaja. Dakle, pseudonimi ne treba da se koriste kako bi omogućili neetičko ponašanje na internetu. Anonimno ili objavljivanje pod pseudonimom na internetu može biti način da se obezbedi privatnost, međutim može biti upitno da li je anonimnost u službi odgovornosti nosilaca pravosudnih funkcija koji odluče da se uključe u javni diskurs. Pored toga, anonimnost na internetu samo je prividna dok je, u slučaju potrebe, identitet korisnika uglavnom lako utvrdiv zahvaljujući prirodi digitalnog okruženja.

Sadržaj objavljen na društvenim mrežama ima karakter javno dostupnih informacija. Stoga se preporučuje uzdržanost od objavljivanja sadržaja koji bi mogao da ugrozi načelo nepristrasnosti u postupcima koji su u toku, kao i ugled i autoritet pravosuđa, čak iako je određeni post objavljen anonimno.

Sprovedeni polustrukturisani intervjui pokazuju da ne postoji konsenzus o tome da li nosioci pravosudnih funkcija i zaposleni u pravosuđu treba da imaju naloge pod svojim imenom ili pod pseudonimom.

SLUŽBENA I EX PARTE KOMUNIKACIJA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Nosioci pravosudnih funkcija koji koriste neku od platformi društvenih mreža u profesionalnom svojstvu, treba da izbegavaju objavljivanje informacija koje su privatne ili lične prirode. Pod pretpostavkom da sudije i tužiocima već razdvajaju elektronsku komunikaciju za privatne namene od službene komunikacije, sličan princip važi i za korespondenciju putem drugih vidova komunikacije, uključujući i društvene mreže. Službena komunikacija ne bi trebalo da se obavlja kanalima na društvenim mrežama (npr. Facebook Messenger), niti drugim aplikacijama za razmenu poruka (npr. Whatsapp, Viber itd). Društvene mreže ne mogu biti zamena za komunikaciju strana u postupku zvaničnim kanalima, pa se svaki pokušaj takvog kontakta preko društvenih mreža može tretirati kao i ostali slučajevi odvojene komunikacije sa sudijama, tužiocima ili zaposlenima u pravosuđu. Komunikacija sa strankama u postupku treba da se obavlja isključivo putem zvaničnih službenih kanala komunikacije, što znači da su društvene mreže i drugi neformalni kanali nedopustivi za te svrhe.

Poruka jedne od strana u postupku upućena preko društvenih mreža, a koja se odnosi na predmet koji je u toku, može se smatrati pristupom donosiocu odluke bez prisustva druge strane, što znači da je drugu stranu potrebno obavestiti o sadržaju poruke i pružiti joj priliku da odgovori. Ukoliko se poruka ne odnosi na tekući predmet niti na strane u postupku, ona neće biti sporna kao *ex parte* komunikacija.

PRIJATELJSTVA I DRUGE VRSTE POVEZIVANJA SUDIJA I TUŽILACA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Društvene mreže su postale neka vrsta ličnog imenika koji obuhvata listu prijatelja i poznanika na jednom virtuelnom mestu, što značajno olakšava svakodnevnu komunikaciju. Lista prijatelja na društvenim mrežama može da obuhvati ljude koje nikada nismo niti ćemo upoznati „uživo“, ali i članove porodice, bliske prijatelje, kolege sa posla i fakulteta, ljude koje srećemo na sportskim aktivnostima, seminarima i drugim oblicima stručnih usavršavanja. Stoga je veoma verovatno da će nosioci pravosudnih funkcija i zaposleni u pravosuđu za prijatelje na društvenim mrežama imati političare, sudije, javne tužioce ili čak stranke u postupku i njihove advokate. Za razliku od fizičkog, u digitalnom okruženju je činjenica o privatnim odnosima neprestano vidljiva i javno dostupna kroz listu prijatelja, a kada ona obu-

hvata stranke u postupku, njima povezana lica, političke ličnosti i slično, to potencijalno može da stvori percepciju o pristrasnosti sudije ili tužioca.

Prijateljstva i druge vrste povezivanja na društvenim mrežama predstavljaju vrlo osetljivo pitanje, pošto mogu izazvati niz komplikacija u vođenju postupka, kao što su sumnja u nepristrasnost sudije, podnošenje zahteva za izuzeće sudije iz postupka, odlaganje postupka itd. Različite društvene mreže imaju različita podešavanja javne dostupnosti liste prijatelja, pa je na nekim ta lista otvorena, odnosno javno dostupna, a na nekim zatvorena za javnost. S druge strane, na skoro svim platformama korisnici su u mogućnosti da sami vrše izmene dostupnosti podataka na svojim profilima.

Pitanje međusobnog povezivanja na društvenim mrežama nije izričito uređeno pravnim okvirom Republike Srbije. Međutim, Etički kodeks sudija i Etički kodeks javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca sadrži određene opšte odredbe iz kojih se mogu izvesti osnovni principi primenjivi na prijateljstvo na društvenim mrežama.

ETIČKI KODEKS SUDIJA

Uopšteno govoreći, sudije treba da se uzdrže od suđenja u postupcima u kojima postoje razlozi koji dovode u sumnju njihovu nepristrasnost. Prema Etičkom kodeksu, sudije treba da prijave sve porodične, prijateljske, poslovne, socijalne i sve druge veze koje imaju sa strankama u postupku ili njihovim zastupcima (princip 2.3).

Dužnost sudije da bude nepristrasan podrazumeva nepristrasnost i u sudnici i van nje, kao i održavanje utiska nepristrasnosti u javnosti, bez obzira na svoje lične odnose sa predstavnicima pravne profesije van sudnice (princip 2.8). Ovo pravilo može da se primeni na prijateljstva i poznanstva u stvarnom životu, ali i na prijateljstva i druge vrste povezivanja na društvenim mrežama.

Odredba koja zahteva stručnost i odgovornost sudije propisuje da sudija treba da razvija i održava dobre odnose i stručnu saradnju sa drugim kolegama (princip 3.5). U kontekstu društvenih mreža, ova odredba se može tumačiti tako da je sudijama dozvoljeno da se povezuju sa kolegama u meri u kojoj takva povezanost doprinosi stručnosti i kolegijalnosti sudija, a istovremeno ne ugrožava njihov rad ni na koji način.

Sudije su dužne da razvijaju standarde profesionalnog ponašanja u svakodnevnom obavljanju sudijske funkcije u sudu i van suda, koji doprinose očuvanju ugleda dostojanstva suda i sudija (princip 4). U tom smislu, potrebno je da sudije budu oprezne koga prihvataju za prijatelja na društvenim mrežama i da ne prihvataju lica sumnjive prošlosti, lica koja su u kaznenoj evidenciji i tome slično.

Međutim, postoji i dodatno opterećenje koje sudije prihvataju opredeljujući se za vršenje funkcije. Sudijska funkcija nameće određena lična ograničenja koja sudija slobodno i svojevolejno prihvata, kao i da će biti izložen stalnom sudu javnosti, o čemu posebno treba da vodi računa (princip 4.3). Dakle, etičke dužnosti sudija utiču na njihove privatne živote, uključujući i način na koji koriste društvene mreže.

Konačno, sudije treba da izbegavaju situacije u kojima se može dovesti u pitanje njihovo dostojanstvo kao posledica utiska da sudija koristi položaj sudijske funkcije radi ostvarivanja sopstvenih interesa, interesa članova svoje porodice ili drugih lica, kao i utiska da postoji uticaj nekog trećeg lica na rad sudije (princip 4.4).

ETIČKI KODEKS JAVNIH TUŽILACA I ZAMENIKA JAVNIH TUŽILACA

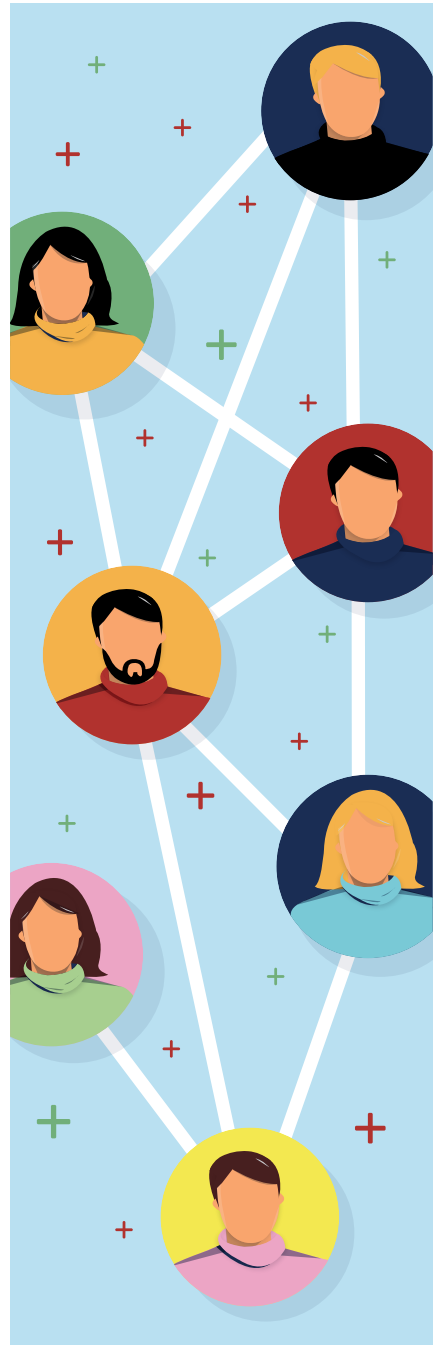
Od javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca se zahteva da vrše svoje dužnosti na takav način da obezbede i jačaju poverenje opšte javnosti i učesnika u postupcima u svoju nepristrasnost. Osim toga, treba da se uzdržavaju od svakog ponašanja koje bi moglo da dovede u pitanje njihovu nepristrasnost. To se odnosi i na vršenje njihovih funkcije u javnom tužilaštvu i na preduzimanje drugih aktivnosti van tužilaštva, uključujući prisustvo na društvenim mrežama.

OPŠTE NAPOMENE O PRIJATELJSTVIMA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Bez obzira na činjenicu da ne postoje definisana ograničenja u vezi sa statusom „prijatelja“ na društvenim mrežama, nosioci pravosudnih funkcija i zaposleni u pravosuđu treba da se rukovode načelima na koja se oslanjaju u sličnim prilikama. Sagovornici iz polustrukturisanih intervjua slažu se da nosioci pravosudnih funkcija i zaposleni u pravosuđu mogu biti prijatelji na društvenim mrežama sa drugim licima, ali pod uslovom da to ne ugrožava njihovu nepristrasnost.

Kao opšti kriterijum, sudije treba uvek da vode računa kakav utisak mogu da ostave na opštu javnost davanjem statusa prijatelja i drugim oblicima povezivanja sa korisnicima društvenih mreža, sa posebnom pažnjom na svoju nepristrasnost i nezavisnost. Prijateljstvo na društvenim mrežama ne treba ni na koji način da utiče na pravilno i odgovorno postupanje nosilaca pravosudnih funkcija i zaposlenih u pravosuđu, niti na percepciju javnosti o tome.

Među sagovornicima sa kojima je obavljen intervju postoji konsenzus da sama činjenica da je sudija povezan na društvenim mrežama sa strankom, advokatom tužioca ili tuženog, nije *de facto* razlog za njegovo izuzeće, ali i da ta činjenica nije beznačajna. Prijateljstva i druge vrste povezivanja na društvenim mrežama treba da se prijave i ocene u skladu sa opštim pravilima za izuzeće. Relevantnost prijateljstva i drugih vrsta povezivanja na društvenim mrežama trebalo bi da se procenjuje u zavisnosti od okolnosti svakog konkretnog slučaja. Sumnje u nepristrasnost sudije ili tužioca nisu nužno opravdane osporenim prijateljstvom

na društvenim mrežama, kada je ono u stvarnosti površno poznanstvo, ili osporenim diskusijama o pojedinim pravnim pitanjima sa korisnicima mreže izvan pravosuđa. Takve diskusije se mogu voditi i sa ljudima koje sudije i tužioci ne poznaju lično.

Ipak, povezivanje na različitim platformama nekada podrazumeva i različite nivoe poznavanja. Tako se generalno smatra da je LinkedIn platforma koja se koristi u profesionalne svrhe, što po pravilu neće izazvati sumnje u postojanje pristrasnosti. Međutim, i LinkedIn može biti podložan ciljanim fišing (*spear-fishing*) napadima, dok nosioci pravosudnih funkcija mogu biti žrtve prevara i lažnog predstavljanja u cilju krađe ličnih podataka i otkrivanja zaštićenih informacija. Kontrola vidljivosti i pristupa privatnim podacima na profilu, jedan je od osnovnih preventivnih mehanizama zaštite.

Konačno, razumevanje da masovnost i prividna anonimnost komunikacije na internetu bez fizičkog prisustva, kod mnogih korisnika značajno umanjuju lični osećaj odgovornosti, može biti važan samoregulatorni podsetnik prilikom stvaranja veza na društvenim mrežama.

Faktori koje treba uzeti u obzir kada se procenjuje relevantnost onlajn prijateljstva jesu priroda konkretne internet platforme, broj prijatelja koje sudija/tužilac imaju na društvenim mrežama (manji broj sugeriše bliskiji odnos), selektivnost sudije/tužioca u pogledu prihvatanja zahteva za prijateljstvo, stepen interakcije na društvenim mrežama, učestalost razmene između sudije/tužioca i osoba sa kojima su prijatelji na društvenim mrežama. U tom smislu, sagovornici na polustrukturisanim intervjuima se slažu da prijateljstvo na društvenim mrežama ne treba tretirati na isti način kao prijateljske odnose u privatnom, ličnom životu, budući da

prijateljstvo na društvenim mrežama obuhvata daleko širi raspon kontakata od prijateljstva u privatnom životu. Međutim, može biti iznenađujuće da je sličan procenat ispitanika koji se slažu (40,3% odgovora „u potpunosti se slažem“ i „donekle se slažem“) i onih koji se ne slažu (47,3% odgovora „uopšte se ne slažem“ i „donekle se ne slažem“) sa tvrdnjom da prijateljstva na društvenim mrežama treba da se tretiraju na isti način kao prijateljstva u stvarnom životu kada se odlučuje o izuzeću nosioca pravosudnih funkcija.

Sudije treba da formulišu i dosledno primenjuju u praksi odgovarajuća pravila za sklapanje prijateljstava na društvenim mrežama, kao i za uklanjanje, odnosno blokiranje pratilaca/prijatelja, pogotovo kada bi propust da se tako nešto učini stvorio utisak pristrasnosti ili postojanja predrasude u konkretnom slučaju. Prilikom dileme, preporučuje se da nosioci pravosudnih funkcija potraže savet Etičkog odbora ili drugog nadležnog tela formiranog pri instituciji u kojoj su zaposleni.

Od nosilaca pravosudnih funkcija se može zahtevati određeni stepen kontrole sadržaja na društvenim mrežama, koji uključuje održavanje profesionalnosti u vidu praćenja komentara i, po potrebi, uklanjanja komentara koji sadrže nezakonit, neprimeren ili diskriminatoran sadržaj.

PRIJATELJSTVO NOSILACA PRAVOSUDNIH FUNKCIJA I ADVOKATA

Posebno problematična mogu biti onlajn prijateljstva između nosilaca pravosudnih funkcija i advokata, pošto prijateljstvo sudije ili tužioca sa advokatom koji zastupa neku od strana u postupku u kome sudija ili tužilac učestvuju, može stvoriti utisak da postoji bliži i privilegovani odnos između njih.

U načelu, onlajn prijateljstva sudija i tužilaca sa advokatima mogu biti prihvatljiva, ali treba izbegavati povezivanje na društvenim mrežama sa advokatima koji redovno učestvuju u predmetima u kojima postupaju, jer bi ta činjenica mogla da dovede do podnošenja zahteva za izuzeće i daljeg odlaganja postupka. Dodatno, nosioci pravosudnih funkcija treba da izbegavaju sklapanja prijateljstva i druge vidove povezivanja na društvenim mrežama sa advokatima, ukoliko oni trenutno učestvuju u predmetima u kojima sudije i tužioci postupaju.

S druge strane, redovna je pojava da su nosioci pravosudnih funkcija i advokati članovi istih grupa na društvenim mrežama (npr. radi okupljanja polaznika nekog stručnog seminara, okupljanja ljudi iste profesije i slično). Ne treba očekivati od nosilaca pravosudnih funkcija da se ne pridruže nekoj grupi samo zbog činjenice da su i pojedini advokati u njoj. Postojanje zajedničkog interesovanja ne može samo po sebi opravdati percepciju da postoji bliža veza između advokata i nosioca pravosudne funkcije, posebno u slučajevima kada korisnik nema pravo na kontrolu članova grupa na društvenim mrežama, niti obavezu da proverava ko su članovi grupe kojoj planira da se virtuelno pridruži.

PRIJATELJSTVO NOSILACA PRAVOSUDNIH FUNKCIJA I STRANAKA U POSTUPKU

Povezivanje sa strankama u postupku, ili sa članovima njihove porodice predstavlja ozbiljan rizik. Ne bi trebalo inicirati komunikaciju sa strankama preko društvenih mreža, niti odgovarati na pokušaj takvog vida komunikacije, naročito ukoliko se komunikacija odnosi na predmet u toku.

Stranke u postupku ponekad nastoje da utiču na tok procesa, ne samo neposrednom komunikacijom, već i aktivnostima na društvenim mrežama, objavom i deljenjem sadržaja koji može uticati na odlučivanje. Procena rizika i ispitivanje pristrasnosti može se ceniti u svakom konkretnom slučaju i to od trenutka uspostavljanja onlajn prijateljstva, prema vrsti i učestalosti komunikacije, kao i procenom potencijalnog uticaja na odlučivanje.

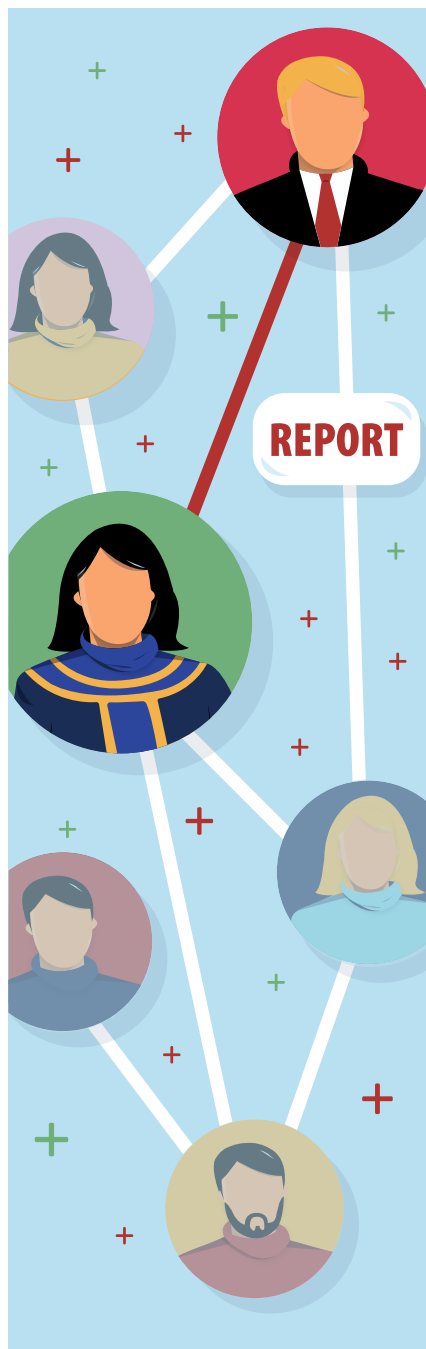

PRIJAVLJIVANJE VEZA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Savetuje se da se u proaktivan odnos prema rizičnim kontaktima, radi razmatranja eventualnog izuzeća iz konkretnog predmeta, uključe i kontakti na internet platformama.

U cilju povećanja transparentnosti i sprečavanja eventualne dileme u pogledu svoje nezavisnosti i nepristrasnosti, sudije treba prijaviti predsedniku suda prijateljstva na društvenim mrežama koja mogu da imaju uticaj na postupak u kome učestvuju, čak i ako smatraju da ti odnosi nisu dovoljno važni da zahtevaju prijavljivanje. Naravno, to se posebno odnosi na kontakte na društvenim mrežama sa strankama u postupku i/ili advokatima koji ih zastupaju, tim pre ako je prijateljstvo na društvenim mrežama praćeno čestom komunikacijom, prijateljstvom van društvenih mreža i slično.

Prijateljstvo ili drugi vid povezivanja na društvenim mrežama ne treba izmeniti na bilo koji način niti ukloniti kada se pokrene određeni spor u koji su prijatelji sa društvenih mreža involvirani. Dakle, ukoliko je postojalo prijateljstvo i pre početka postupka, ne treba ga prekidati na društvenim mrežama, jer bi probudilo sumnju da se radi o pristrasnosti. Tako, uklanjanje nekog lica iz liste prijatelja u slučajevima kada prijateljstvo između advokata i sudije može da se svrsta u kategoriju „bliski prijatelji“ ili bi moglo da dovede do utiska postojanja nedozvoljenog uticaja, može samo da predstavlja otežavajuću okolnost prilikom odlučivanja o izuzeću sudije.

SLOBODA IZRAŽAVANJA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Pitanje slobode izražavanja na društvenim mrežama nije izričito uređeno zakonskim okvirom Republike Srbije, koji daje samo opšte smernice. Međutim, Etički kodeks sudija i Etički kodeks javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca ponovo sadrži opšte odredbe iz kojih se mogu izvući posebne preporuke vezane za slobodu izražavanja na društvenim mrežama.

ETIČKI KODEKS SUDIJA

Kodeks propisuje nezavisnost sudija u svakoj prilici i nezavisno vršenje sudijske funkcije, bez ikakvog spoljašnjeg uticaja, ograničenja, nagovaranja, pritisaka, pretnji ili mešanja od strane bilo koga (princip 1.1). Takođe, sudije treba da promovisu visoke standarde sudijskog ponašanja, u cilju održavanja i jačanja poverenja javnosti u nezavisnost sudova i sudija (princip 1.3).

Sudije treba da budu slobodne od svakog političkog pritiska i svakog drugog mešanja ili uticaja na njihovo odlučivanje. Dok ne treba da učestvuju u javnim debatama u vezi političkih pitanja, sudije mogu da učestvuju u raspravama koje se odnose na rad sudova i njihovu nezavisnost (princip 1.4). Ovaj princip jasno je primenjiv i na diskusije koje se mogu voditi na društvenim mrežama, kao i na sadržaje koji se objavljuju i dele. Krajnje neformalna kultura komunikacije koja ponekad dominira društvenim mrežama, može biti značajna prepreka nastojanju da se zadrži profesionalan ton koji priliči ugledu pravosudne funkcije. Od pomoći bi mogao biti podsetnik da je digitalni sadržaj lako dostupan, potencijalno stalno prisutan, podložan komentarima, prenošenju i različitim tumačenjima.

Odeljak Kodeksa kojim se uređuje nepristrasnost, nalaže sudijama da održavaju i jačaju poverenje javnosti i stranaka u postupku, te da održavaju nepristrasnost sudova (princip 2.2). Uzdržanost od komentara ili izjava u javnosti zbog kojih bi se u konkretnom predmetu mogao stvoriti utisak pristrasnosti ili narušiti pravičnost suđenja, važi i na društvenim mrežama. Na onlajn komunikaciju takođe se odnosi i uzdržavanje od otkrivanja bilo kakvih informacija ili davanja bilo kakvih komentara o predmetu u toku, ukoliko bi to moglo da utiče na ishod postupka (princip 2.5).

Na učešće u političkim debatama na društvenim mrežama mogao bi se odnositi etički princip koji nalaže uzdržavanje od aktivnog učešća u političkim aktivnostima koje mogu da ugroze utisak nepristrasnosti (2.6). Ovaj princip važio bi i za iznošenje političkih stavova na svom profilu, kao i na komentare političke prirode na postojećim objavama korisnika društvenih mreža, pa čak i na deljenje tuđih objava takve vrste. S druge strane, Kodeks dozvoljava sudijama da učestvuju u građanskim, dobrotvornim i verskim aktivnostima, pod određenim uslovima (2.7).

U Etičkom kodeksu mogu se naći i druga ograničenja slobode izražavanja sudija, kao na primer dužnost sudije da očuva poverljive informacije koje je saznao u toku postupka, da ne sme da ih koristi ili da ih saopštava drugim licima (princip 3.7).

Konačno, uzdržavanje od nedoličnog ponašanja kojim bi mogli da naruše svoj i ugled institucije (princip 4.1), čuvanje ugleda suda i pravosudne funkcije kroz pisanu i izgovorenu reč (princip 4.2), takođe se mogu odnositi

i na objave na društvenim mrežama, a posebno na neprimerene ili vulgarne sadržaje, uključujući i njihovo deljenje na svom profilu. Načelo prikladnog odevanja u prilikama kada nisu na dužnosti, čime se čuva lično dostojanstvo i ugled suda (princip 4.7), svakako bi se moglo odnositi na fotografije koje se dele na društvenim mrežama.

Etičkim kodeksom se od sudija zahteva posećenost i stručnost u vršenju dužnosti. Međutim, sudije mogu da obavljaju i vanskudske aktivnosti koje nisu u vezi sa sudijskom funkcijom, ali te aktivnosti treba da budu kompatibilne sa funkcijom i ne smeju da ometaju obavljanje sudijske funkcije. To su, na primer, pisanje, predavanje i učešće u javnim raspravama koje se odnose na pravo, pravni sistem i funkcionisanje sudstva, članstvo u vladinim radnim telima, učešće u naučnom, literarnom i umetničkom radu itd. (princip 5.2). Ovaj spisak nije iscrpan i, u tom smislu, u svakom konkretnom slučaju treba razmotriti da li su vanskudske aktivnosti koje pripadaju domenu društvenih mreža dozvoljene ili ne, te da li je promocija takvih aktivnosti u skladu sa sudijskom funkcijom.

Odeljak Kodeksa pod nazivom „Sloboda udruživanja“ propisuje da sudija može biti član strukovnog udruženja ili drugih organizacija koje zastupaju interese sudija (princip 6.1). Ovo pravo bi moglo da podrazumeva i članstvo u grupama određenih organizacija i strukovnih udruženja na društvenim mrežama.

Nakraj, Etičkim kodeksom sadržani određeni odnosi principima Etičkog kodeksa i predviđa da sudija treba u svakoj prilici da ostavlja utisak besprekornog ponašanja (princip 7.1). Svako kršenje

obaveza iz Etičkog kodeksa predstavlja disciplinski prekršaj (princip 7.3), dok se od sudija očekuje da nadležnim organima ukažu na svako ponašanje koje nije u skladu sa Kodeksom (princip 7.2). Sva ta načela primenjiva su i na digitalno okruženje.

ETIČKI KODEKS JAVNIH TUŽILACA I ZAMENIKA JAVNIH TUŽILACA

Jedno od najvažnijih etičkih načela koje se odnose na javne tužioce i zamenike javnih tužilaca, jeste načelo samostalnosti i nepristrasnosti, te obavljanje funkcije u skladu sa važećim zakonima.

Poverenje javnosti da su javni tužioci i zamenici javnih tužilaca u svakoj prilici samostalni i nezavisni u odnosu na zakonodavnu i izvršnu vlast, medije, udruženja građana, javne ličnosti, može se jačati - ili urušiti - i na društvenim mrežama. Digitalne platforme su još jedan javni prostor u kom se tužioci potencijalno izlažu spoljašnjim uticajima, uključujući pritisak javnosti i razne oblike društvenog ili političkog pritiska.

Od javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca se očekuje da budu nepristrasni i da se uzdržavaju od davanja izjava, u privatnom ili profesionalnom svojstvu, koje bi mogle da dovedu u pitanje njihovu nepristrasnost, a posebno od davanja komentara o predmetima u kojima u tom trenutku postupaju ili bi mogli da postupaju u budućnosti. Takođe, treba da se uzdržavaju od učestvovanja u političkim aktivnostima i kampanjama, dok s druge strane, slobodno mogu da učestvuju u građanskim, verskim ili humanitarnim aktivnostima pod uslovom da te aktivnosti ni na koji način

ne utiču na njihovu nepristrasnost. Sva ova očekivanja važe i na društvenim mrežama.

U odeljku „Lični integritet“ Smernica za praktičnu primenu etičkih načela izričito se kaže da se izjave i stavovi javnih tužilaca iskazani preko društvenih mreža smatraju izjavama datim u javnosti. Takođe, savetuje se da javni tužioci vode računa da potencijalno osetljive informacije o njihovom privatnom životu i kretanju ne budu dostupne široj javnosti na društvenim mrežama (ili na drugi način), naročito ne informacije koje bi mogle da naruše poverenje u integritet tužioca.

Javni tužioci i zamenici javnih tužilaca imaju pravo da budu članovi strukovnih organizacija i da učestvuju u njihovom radu. U tom pogledu, javnim tužiocima i zamenicama javnih tužilaca je dozvoljeno da se uključuju u grupe određenih organizacija i strukovnih udruženja na društvenim mrežama.

Ograničenje slobode izražavanja na društvenim mrežama može se naći i u zahtevu da javni tužioci i zamenici javnih tužilaca izbegavaju situacije u kojima bi opšta javnost mogla da stekne utisak da se javna ovlašćenja koriste u privatne svrhe. Pored toga, javni tužioci i zamenici javnih tužilaca su dužni da održavaju ugled javnog tužilaštva i da stalno unapređuju stručnost, pravičnost, samostalnost i nepristrasnost svoje profesije. U tom pogledu, treba da se uzdržavaju od ponašanja kojim bi moglo da se naruši poverenje javnosti u rad tužilaštva, treba da štite čast i ugled svoje profesije, kao i poverenje javnosti u rad javnog tužilaštva tako što će svoju dužnost obavljati pravilno i u skladu sa zakonom i Etičkim kodeksom. Uz to, i njihovo ponašanje u privatnom životu, kao i preduzete aktivnosti

na društvenim mrežama, treba da budu u skladu sa načelima iz Kodeksa.

Princip samostalnosti i uzdržavanja od iznošenja svojih političkih stavova, od javnog pojavljivanja na političkim skupovima i slično, važi i na internetu, kao i očekivanja da obaveste nadležne organe o slučajevima kršenja zakona od strane drugog javnog tužioca, ili nedozvoljenog uticaja na rad javnog tužilaštva.

Zahtev koji se odnosi na primerenu odeću koja ne šteti njihovom ličnom ugledu ili ugledu javnog tužilaštva, te uzdržanost od otkrivanja bilo kakve političke ili druge pripadnosti, koja bi mogla da dovede u sumnju njihovu samostalnost i nepristrasnost, predstavljaju standarde koji se mogu primeniti na fotografije koje tužioci objavljuju na društvenim mrežama.

OPŠTE NAPOMENE O SLOBODI IZRAŽAVANJA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Nosioci pravosudnih funkcija i zaposleni u pravosuđu treba da budu pažljivi pri korišćenju društvenih mreža, objavama, deljenju i komentarisanju, imajući u vidu da se nalaze pod budnim okom javnosti. Pre svega, poželjno je više puta proveriti sadržaj pre objave i pobrinuti se da se objavom nezavisnost i nepristrasnost ne dovedu u opasnost. Takođe, treba da se uvere da sadržaj na društvenim mrežama ne ugrožava njihov ugled. Posebno je značajno imati u vidu da se objave sa profila koji je jasno identifikovan da pripada sudiji ili tužiocu, mogu tumačiti kao stav pravosuđa u celini ili zvaničan stav institucije u kojoj rade, čak i u slučajevima kada iznose svoje lično mišljenje. Iz tog razloga je uvek poželjno naglasiti da se radi o ličnom mišljenju.

Ako nosioci pravosudnih funkcija i zaposleni u pravosuđu imaju bilo kakve nedoumice u pogledu prikladnosti sadržaja koji objavljuju na društvenim mrežama, treba da se konsultuju sa nadležnim telima u instituciji u kojoj su zaposleni i da traže savet o konkretnom pitanju.

UČEŠĆE U DEBATAMA O POLITIČKIM I DRUGIM KONTROVERZNIM PITANJIMA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Zahtev nepristrasnosti podrazumeva da se nosioci pravosudnih funkcija uzdržavaju od iznošenja svojih političkih stavova u javnosti, izuzev u stvarima koje se odnose na funkcionisanje pravosuđa. Nekada i samo pridruživanje grupi političkog karaktera na društvenim mrežama može da se protumači kao javna podrška određenoj političkoj struji ili suprotstavljanje političkoj struji drugačijih stavova.

Nosioci pravosudnih funkcija koji su na profilu objavili svoju funkciju, prilikom uključivanja u političke debate na društvenim mrežama povećavaju rizik od nepoverenja javnosti u nepristrasnost pravosuđa. Javno priklanjanje jednoj strani u političkoj debati ili javna kritika neke političke opcije, pokreće sumnju u nepristrasnost i utiče na javno opažanje pravosuđa u celini. Percepcija pristrasnosti će ojačati ako izjave privuku šire kritike ili opovrgavanja. Stoga se važeće uputstvo nosiocima pravosudnih funkcija da ostanu izvan rasprava političke prirode, odnosi i na društvene mreže, posebno s obzirom na to da se u onlajn okruženju ovakve rasprave često vode sa bitno smanjenim osećajem odgovornosti za javnu reč i po značajno nižim kriterijumima pristojnosti.

Međutim, nosioci pravosudnih funkcija imaju pravo da komentarišu pitanja od interesa za instituciju u kojoj rade, kao i da stanu u odbranu institucije, da uzimaju učešće u raspravama koje neposredno utiču na rad sudova, na nezavisnost i samostalnost sudija i tužilaca, uključujući rasprave o platama i povlasticama sudija. Pored toga, imaju pravo da kao

stručna lica pojašnjavaju konkretna pravna pitanja ili donete odluke. Čak i ako neko pitanje ima političke implikacije, to samo po sebi nije dovoljno da spreči nosioce pravosudnih funkcija da daju izjave o toj stvari. Takođe, ne treba da se ustručavaju da stanu u odbranu fundamentalnih ljudskih prava, nediskriminacije, rodne ravnopravnosti i vladavine prava.

Kao i svakodnevica u fizičkom okruženju, i digitalne platforme poznaju situacije u kojima nosioci pravosudnih funkcija osećaju moralnu obavezu da javno iskažu svoj stav, na primer, da potpišu peticiju u prilog uštede energije i zaštite životne sredine, izražavajući brigu za lokalnu i globalnu zajednicu. Međutim, ako se bilo koje od pitanja o kojima se sudija prethodno izjasnio na društvenim mrežama postavi u postupku i ako njegova nepristrasnost bude dovedena u pitanje, to bi moglo dovesti do potrebe da se sudija izuzme iz postupka.

U slučaju objava i komentara u vezi sa nepravilnostima u radu pravosuđa, nosioci pravosudnih funkcija mogu da komentarišu takve navode ukoliko nadležna tela i institucije već nisu reagovala, ako je potvrđena tačnost navoda i ako važnost navoda za javni interes prevazilazi štetu koja potencijalno može da se nanese. Ovakav stav je u skladu sa principima dostojanstva i posvećenosti propisanim u Etičkom kodeksu. Svakako, komentari ne bi trebalo da budu podstaknuti ličnom ozlojeđenošću, ličnom netrpeljivošću ili sticanjem lične koristi.

Dileme o učešću u političkim ili drugim kontroverznim debatama na društvenim mrežama, svakako se mogu razrešiti već postojećim načelima i uputstvima koja se odnose na tradicionalne forume. Tako su

nosioci pravosudnih funkcija slobodni da koriste društvene mreže radi uključivanja u rasprave o pravnim pitanjima i relevantnim zakonodavnim okvirima u obrazovne svrhe, ili da bi ukazali na njihove prednosti i mane. Komentari nacrtu zakona mogu biti korisni i na društvenim mrežama, ali preovlađujuća neformalna atmosfera u digitalnom okruženju ne bi trebalo da utiče na primerenost komentara, jezik i manir tumačenja, niti na dopuštenost kontroverznog mišljenja o zakonitosti ili ustavnosti nekog pitanja. Praktične implikacije zakonskih predloga koji se komentarišu, ili pravni nedostaci pojedinih rešenja, svakako će i na društvenim mrežama biti primerena tema, uz nedvosmisleno izbegavanje politički kontroverznih pitanja. Na kraju, nosioci pravosudnih funkcija i zaposleni u pravosuđu imaju slobodu da objavljuju naučne i akademske radove iz specifičnih oblasti prava kojom se bave. Međutim, treba izbegavati trivijalizaciju pravne reforme i uzdržavati se od korišćenja bilo kog oblika nezakonitog govora, uključujući govor mržnje, uvredljiv govor i govor seksualnog zlostavljanja.

Kada učešće u diskusijama na društvenim mrežama o aktuelnim društvenim ili pravnim pitanjima služe legitimnoj obrazovnoj ili informativnoj svrsi, uputno je pre objave preispitati da li bi se iz sadržaja mogao steći utisak naklonjenosti jednoj strani, odnosno izložiti riziku načelo nepristrasnosti.

Jedno od pitanja u anketi za ovaj Vodič odnosilo se na vrlo kontroverznu temu smrtne i kazne doživotnog zatvora, odnosno percepciju dopuštenosti nosiocima pravosudnih funkcija da na društvenim mrežama komentarišu takve predloge. Kao i šira javnost, i ispitanici su podeljeni: broj onih koji misle da je to dopušteno,

neznatno je niži od broja ispitanih koji misle da su komentari o smrtnoj kazni, odnosno kazni doživotnog zatvora, neprimereni.

Uzdržavanje od diskriminatornih izjava na osnovu rase, roda, vere, nacionalnosti, etničke pripadnosti, invaliditeta, uzrasta, seksualnog opredeljenja ili bračnog stanja, podrazumeva se i na društvenim mrežama. Međutim, objave kojima nosioci pravosudnih funkcija izražavaju ponos zbog ličnih karakteristika, porekla i postignuća ne predstavljaju kršenje Etičkog kodeksa.

Diskriminatorne ili uvredljive izjave, pozivi na mržnju ili nasilje, nedostojni su ljudskih i profesionalnih etičkih principa, no na društvenim mrežama bi se i deljenje tuđeg sadržaja takve prirode moglo tumačiti kao vid odobravanja. Uputno je ponoviti da digitalni sadržaji, uključujući objave i neverbalne gestove na društvenim mrežama, ostaju praktično trajno zabeleženi i da ih je nemoguće potpuno izbrisati, mogu se dalje prosljeđivati, kopirati i preuzimati, čak i nakon što su izbrisani sa naloga na kom su izvorno objavljeni. Shodno tome, preporučuje se viši stepen dužne pažnje prilikom objavljivanja sadržaja na društvenim mrežama i deljenja sadržaja drugih korisnika koji mogu da utiču na položaj nosilaca i ugled funkcije.

Osim same sadržine objave na društvenim mrežama, u fokus pažnje prilikom procene primerenosti, treba uvesti i mesto na kom se objava planira. Ne preporučuje se objavljivanje sadržaja na platformama i onlajn medijima koji, po svojoj prirodi, mogu da podstaknu kontroverze, jer ih javnost povezuje sa određenim ideološkim i političkim stavovima. Društvene mreže mogu biti izvanredno korisno sredstvo za praćenje aktuelnih trendova

i novosti u oblastima za koje smo zainteresovani. Raznovrsnost tema i izvora na digitalnim platformama svakako neće biti razuman kriterijum procene nepristrasnosti, međutim, zahvaljujući načinu na koji su programirane funkcije digitalnih mreža postoji objektivni rizik od zatvaranja u krug koji podržava već postojeća uverenja i stavove. Ovaj fenomen, nazvan efekat „eho-sobe“, prepoznat je u stručnim i širim krugovima kao izrazito loš uticaj čije se posledice osećaju u nepomirljivim društvenim podelama, izbornim procesima i političkim sukobima. Sličan efekat „filtriranog mehura“ u kojem se korisnik može začauriti, imaju i sajтови za pretragu interneta, budući da ugrađeni algoritmi selektuju ponuđene rezultate pretrage na osnovu lokacije, naših ranijih pretraga i drugih individualnih parametara. Dakle, rizik pristrasnosti i selektivnosti na internetu je stvar ugrađene tehnologije i treba ga tretirati kao unapred poznatu datost.

Prilikom procene (ne)pristrasnosti u konkretnom slučaju koji se odnosi na korišćenje društvenih mreža, standard razumnog posmatrača čini se dovoljnim za analizu aktivnosti i njihovog eventualnog uticaja na nezavisno i nepristrasno vršenje pravosudne funkcije. Relevantne su posledice, odnosno krajnji rezultat aktivnosti preduzetih na društvenim mrežama.

OBJAVLJIVANJE INFORMACIJA O PREDMETIMA U TOKU

Istovremeno vrsta javnog foruma i kanal privatne komunikacije, društvene mreže nesumnjivo spadaju u domen zabrane komentarisanja predmeta koji su u toku. To podrazumeva i nagoveštavanje ishoda postupka, iznošenje stavova i komentara o pravnim pitanjima koja se odnose na postupak u toku, čak i ako se konkretan predmet direktno ne pominje. Varljiv je utisak da će u beskrajnom mnoštvu sadržaja koji se svakodnevno objavljuju na mrežama, nezapaženo proći komentar prikriven načelnim mišljenjem i bez direktne reference na konkretan predmet.

Sporne diskusije na društvenim mrežama mogu obuhvatati i pitanja iz nadležnosti institucije u kojoj su nosioci pravosudnih funkcija zaposleni, uključujući objave koje se odnose na predmete u centru pažnje javnosti ili na pravna pitanja koja bi se mogla pojaviti pred njihovim sudom ili tužilaštvom. Takva komunikacija može odavati utisak da su drugi ljudi ili organizacije u poziciji da utiču na nosioce pravosudnih funkcija, što može izazvati zabrinutost u pogledu (ne)pristrasnosti.

Objavljivanje informacija u vezi sa sudskim odlukama je u skladu sa Etičkim kodeksom, ali samo ukoliko te informacije ne dovode u pitanje nepristrasnost nosilaca pravosudnih funkcija. Da bi se izbegle situacije u kojima bi razumna osoba mogla da posumnja u nepristrasnost donosilaca odluka, objave na društvenim mrežama bi trebalo da budu potkrepljene zvaničnim ili neutralnim izvorima kao što su sudovi ili biblioteke. Ovakva vrsta opreza savetuje se ne samo u slučaju

vlastitih objava, već i kod deljenja linkova i objava drugih korisnika, pa i tekstova iz medija čija se nepristrasnost može dovesti u pitanje.

Informacijama o predmetima koji su u toku mogu se smatrati i informacije u vezi sa vođenjem usmenih rasprava, kao i bilo šta što bi sadržalo više od opštepoznatih činjenica u vezi sa konkretnim predmetom. Objave kojima se skreće pažnja na određene činjenice ili dokaze, daje njihovo subjektivno tumačenje, ili lični utisak o iznetim argumentima i dokazima, takođe nisu dopustive. Društvene mreže nisu primeren forum za opisivanje događaja iz sudnice, kao ni za informacije na osnovu kojih se mogu identifikovati strane u postupku. Međutim, profesionalno iskustvo podeljeno na društvenim mrežama u obrazovne ili informativne svrhe, uz poštovanje privatnosti strana u postupku i primerenu vremensku distancu, svakako može biti korisno ne samo za stručnu javnost, mlađe ili buduće kolege, već i za širu publiku. Konačno, iskustva iz ličnih odluka jasno se mogu razlikovati od pravnih saveta i instrukcija za postupanje.

Osim na tekstualne ili verbalne, ova ograničenja odnose se i na objave sačinjene od vizuelnih materijala. Fotografije i snimci iz sudnice i drugih prostora u vezi sa vršenjem funkcije, slike na kojima se nalaze strane u postupku, advokati, kolege i drugo sudsko osoblje, ne bi trebalo da budu dopustiv sadržaj za deljenje na društvenim mrežama, budući da su istovremeno i informacije o postupku, ali i informacije kojima se ugrožava tuđa privatnost i bezbednost. U slučaju fotografija koje se ne odnose na postupak u toku, a na kojima se nalaze osobe iz različitog profesionalnog ili privatnog okruženja,

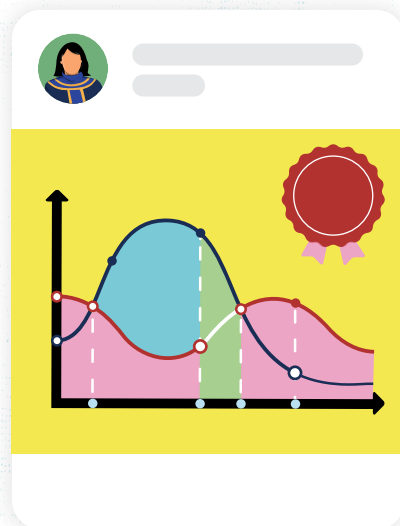
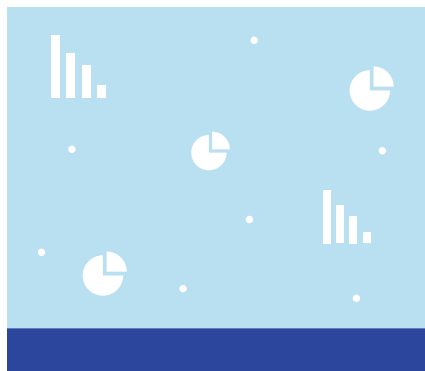
načelo zaštite privatnosti nalaže da se pre njihove objave na društvenim mrežama traži pristanak osoba koje su prikazane na fotografijama. U slučaju maloletnika, saglasnost se pribavlja od roditelja ili staratelja. U skladu sa pravilima zaštite privatnosti, izuzetak bi na društvenim mrežama činile situacije u kojima se prenosi (šeruje, retvituje) fotografija koja je već dostupna javnosti tako što je ranije objavljena u medijima, ili na profilima prikazanih osoba ili organizacija, ili na način iz kog se nedvosmisleno može zaključiti da je za objavu dat pristanak. Ugrožavanje dostojanstva i drugih ličnih prava ljudi deljenjem spornih fotografija, čak i kada su one prethodno objavljene usled nekog pretežnog javnog interesa, svakako bi odudaralo od očekivanog ponašanja nosilaca pravosudnih funkcija.

DELJENJE INFORMACIJA O USPEŠNOSTI RADA NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Ne postoji pravilo koje dozvoljava ili zabranjuje nosiocima pravosudnih funkcija i zaposlenima u pravosuđu da na društvenim mrežama dele informacije o sopstvenim ili uspesima institucije u kojoj su zaposleni.

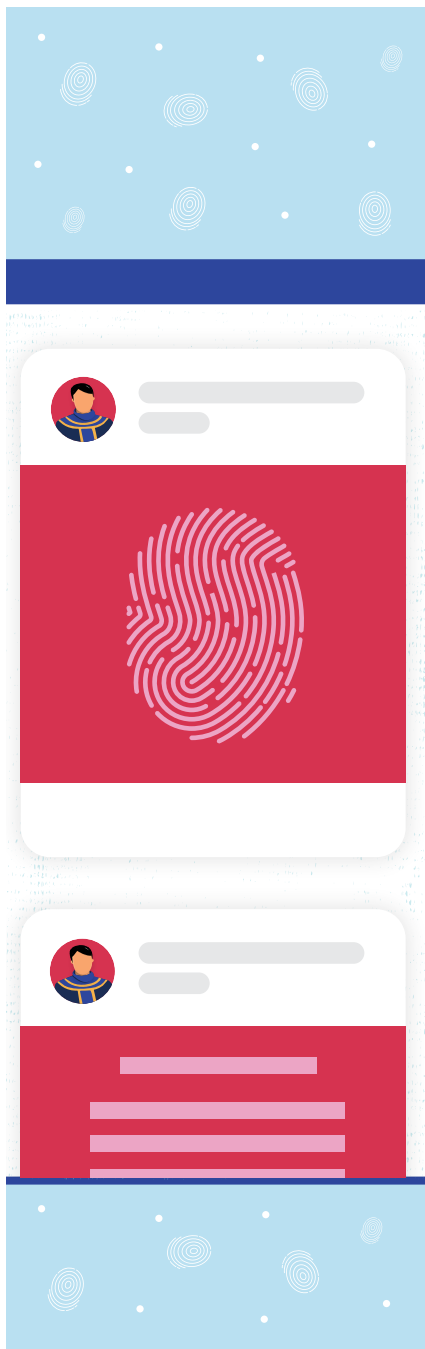
Polustrukturisani intervjui sa sagovornicima iz pravosuđa, vođeni za potrebe ovog Vodiča, pokazuju načelnu saglasnost da slobodu izražavanja u ovom smislu ne treba ograničavati, ali i da promocija rada institucije putem društvenih mreža ne treba da bude prepuštena ličnoj inicijativi, već da ona treba da bude organizovana na nivou institucije. Međutim, nema konsenzusa po pitanju da li postignuća u pravosuđu, informacije o prethodno ostvarenim rezultatima pojedinaca, institucije, ili ličnim postignućima (stručnim usavršavanjima, stipendijama i slično) treba deliti na društvenim mrežama ili ne.

Na digitalnim platformama bi deljenje informacija o uspešnosti rada sudija i tužilaca, ili institucije u kojoj su zaposleni, moglo poslužiti kao podsticaj za dalja unapređenja u radu, pa posredno može uticati i na povećanje poverenja javnosti u pravosuđe.

KORIŠĆENJE DOKAZA DOSTUPNIH NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Sudije treba da budu oprezne kada istražuju informacije o strankama, svedocima ili kada proučavaju dokaze koji nisu deo spisa predmeta u toku, odnosno kada se upuštaju u samostalno prikupljanje informacija o učesnicima u postupku. S obzirom da sud može da razmatra i utvrđuje samo činjenice koje su stranke iznele i da izvede samo one dokaze koje su stranke predložile, jedino izuzetno se saznavanje informacija preko društvenih mreža može činiti opravdanim kada je u funkciji pravičnog i efikasnijeg sprovođenja postupka.

UTICAJ DRUGIH KORISNIKA DRUŠTVENIH MREŽA NA NEPRISTRASNOST, DOSTOJANSTVO I NEZAVISNOST PRAVOSUĐA

I bez direktnog učesća nosilaca pravosudnih funkcija, društvene mreže mogu imati negativan uticaj na poštovanje njihovih etičkih dužnosti i percepciju njihove nezavisnosti i nepristrasnosti. Članstvo u grupama na društvenim mrežama, specifičnim platformama za blog ili internet forum, moglo bi da u široj javnosti dovede do postovećivanja učesnika sa preovlađujućim stavovima koji se iznose na grupi. Čak bi i incidentan stav, koji nije tipičan za određenu platformu, mogao da izazove negativne asocijacije sa sudijama ili tužiocima koji na njoj učestvuju, posebno u slučajevima iznošenja društveno neprihvatljivih, ekstremističkih i sličnih ideja.

Kontrola negativnih asocijacija u javnosti teško je sprovodiva na društvenim mrežama, jer bi podrazumevala neprestanu analizu ponašanja drugih korisnika iz grupe. S druge strane, izričita ograda od neprimernih sadržaja, kao i dužna pažnja prema komentarima na ličnom profilu (brisanje objave, zabrana pristupa i slično) mogu biti dovoljni za zaštitu vlastitog integriteta.

Raskid „prijateljstva“ sa korisnicima koji dele neprihvatljive objave, napuštanje grupe, prestanak praćenja stranice sa spornim sadržajem, neki su od neverbalnih gestova na društvenim mrežama kojima se komunicira lični otklon od loših asocijacija.

Sa konstatacijom da se neverbalnim gestom „lajkovanja“ izražava simpatija prema korisniku koji je objavio određeni sadržaj,

slaže se više od trećine ispitanika (38,9%) iz ankete sprovedene u pravosudnoj zajednici za potrebe ovog Vodiča.

Kao dodatna ograda od komentara i diskusija drugih korisnika na ličnom profilu sudije ili tužioca, može poslužiti izričita napomena o odricanju odgovornosti, u kojoj se navodi da vlasnik profila ne odobrava i ne jamči za komentare drugih korisnika, te da komentari drugih korisnika ne predstavljaju njegove/njene stavove.

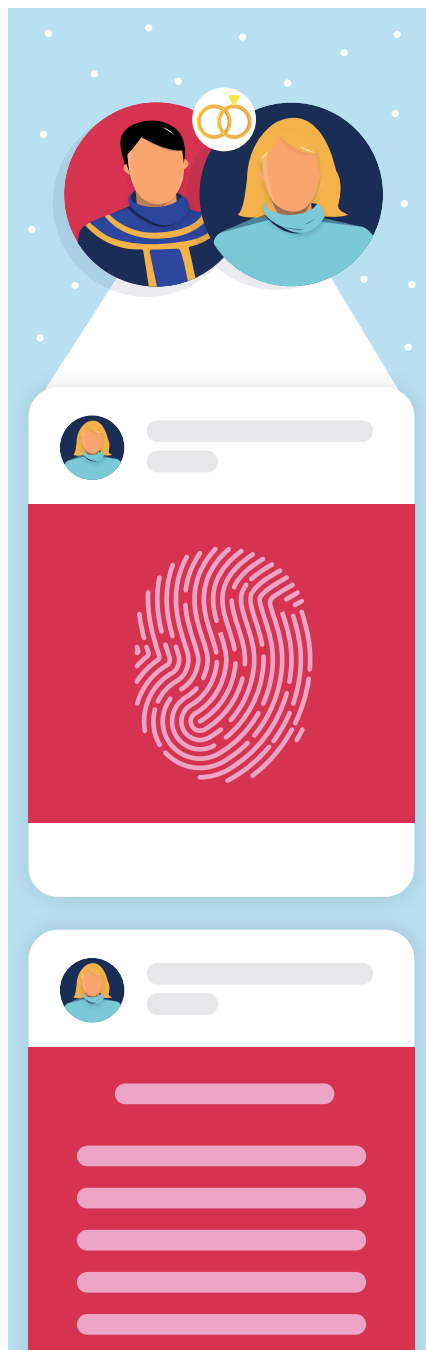
Rasprave na društvenim mrežama neretko prelaze granice slobode izražavanja i raspljugu emocije sa bezbedne distance, što može biti opasna mešavina u kojoj se zaboravljaju obziri i norme. Razumna procena o mogućem toku rasprave, znanjima i kapacitetima sagovornika, trebalo bi da prethodi odluci o upuštanju u onlajn diskusiju. S obzirom na rasprostranjenost lažnih vesti i zabluda, pre svega treba proveriti autentičnost stava ili informacije koja je predmet diskusije. Ugled funkcije ne garantuje prikladan odnos drugih korisnika, ali bi svojim stavom i ponašanjem sudija ili tužilac mogao uticati na smirivanje strasti i vraćanje diskusije u prikladne okvire. U kontekstu društvenih mreža, neprimerenim bi se moglo smatrati i odsustvo reakcije na nezakonit ili uvredljiv sadržaj, a naročito gest podrške u bilo kom obliku (lajkovanje, šerovanje). Isto važi i za sadržaje koje prijatelji na društvenim mrežama dele s ciljem da utiču na odlučivanje u konkretnom predmetu koji je u toku.

UČEŠĆE ČLANOVA PORODICE NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Društvena težina pravosudne funkcije donekle uslovljava i ponašanje članova porodice sudija i tužilaca, a to se odnosi i na njihove aktivnosti na društvenim mrežama. Razgovor koji bi u domen određenih obzira i ograničenja uključio i onlajn platforme, svakako je uputan, budući da one takođe nose rizike po obavljanje pravosudne profesije.

Nalog kojim se nosiocima pravosudnih funkcija zabranjuje da od članova porodice traže da umesto njih objave ili podele informacije čije objavljivanje njima inače ne bi bilo dopušteno, nesumnjivo važi i na društvenim mrežama.

RAVNOPRAVNOST I DOSTOJANSTVENOST

DOSTOJANSTVENOST, NEDISKRIMINACIJA I RODNA RAVNOPRAVNOST

Opšta načela slobode izražavanja, očuvanja dostojanstva pravosuđa i održavanja nepristrasnosti treba da se primenjuju i prilikom korišćenja društvenih mreža. Onlajn aktivnosti i izjave koje bi bile dopuštene i primerene za obične građane, mogu biti neprimerene za nosioce pravosudnih funkcija. Stalna i povišena pažnja javnosti nalaže nosiocima pravosudnih funkcija da prihvate određena ograničenja prilikom preduzimanja aktivnosti na društvenim mrežama, koja bi za obične građane predstavljala opterećenje. To važi za korišćenje društvenih mreža i u profesionalne i u lične svrhe.

Dostojanstvo pravosudne funkcije podrazumeva poštovanje sagovornika na društvenim mrežama, uzdržavanje od trivijalizacije briga drugih ljudi, kao i od diskriminišućih komentara po bilo kom osnovu. Posebno se savetuje izbegavanje učešća u diskusiji kojom se ugrožavaju društvene vrednosti, poput rodne ravnopravnosti, i omalovažavaju napori za njihovo ostvarivanje. Korišćenje rodne perspektive jača pravičnost presuđivanja, a nosioci pravosudnih funkcija treba da doprinesu rodnoj ravnopravnosti svojim objektivnim i razumnim stavom.

Poseban oprez savetuje se u objavi komentara na društvenim mrežama u vezi sa krivičnim gonjenjem i kažnjavanjem rodno zasnovanog nasilja. U zaštiti nepristrasnosti, treba uvek voditi računa o objektivnosti i obrazloženosti komentara, uz pažljiv izbor reči koje se ne mogu pogrešno protumačiti, a u cilju promocije rodne ravnopravnosti. Društvene norme nisu statične u vremenu i prostoru, ali su definisane u odnosu na kulturni milje zemlje u kojoj sudije obavljaju funkciju. Stoga, nekada može biti teško u potpunosti izbeći neprimerene reakcije zbog duboko ukorenjenih

rodnih stereotipa i predrasuda. Međutim, značaj sudijske funkcije nalaže posebnu pažnju u susretu sa rasprostranjenim predrasudama, poput pravdanja rodno zasnovanog nasilja odnosom učinilaca i žrtava. Promovisanje nekažnjivosti ugrožava kredibilitet sudija i pravosuđa u celini, dok jasan stav u prilog rodne ravnopravnosti i nediskriminacije može imati transformativnu ulogu u pravcu jednakog pristupa pravdi.

Pribegavanje uvredljivim i vulgarnim izrazima u javnom obraćanju umanjuje dostojanstvo nosilaca funkcije, čak i u kolokvijalnom ambijentu društvenih mreža, te takav vid komunikacije treba izbegavati. Neprimereno izražavanje uključuje korišćenje satiričnog tona i ironije u objavama na društvenim mrežama. Takođe, treba izbegavati seksualno uvredljiv jezik, kao i mizogine komentare koje karakterišu mržnja ili predrasude prema ženama.

Treba voditi računa da neprimerene objave o ženama i pripadnicima drugih osetljivih grupa u društvu koje postavlja „prijatelj“ na društvenoj mreži, javnost može pripisati i samom sudiji, odnosno tužiocu. Izričiti ili simbolički gestovi ograde od drugih korisnika i neslaganja sa takvim objavama, primenjivi su i u ovakvim slučajevima.

Po svojoj prirodi, neke društvene mreže omogućavaju brzo komentarisanje, ne ostavljajući prostor za duža objašnjenja, što može dovesti do grubih, nesrazmernih ili omalovažavajućih reakcija na mišljenja drugih. Stoga se savetuje da se pre objave proceni prikladnost i razumljivost komentara, uz izbegavanje impulsivnih reakcija. U slučaju nedoumica, bolje je biti preterano oprezan, nego neoprezan čime se izbegava

napad, rasprave i upuštanje u agresivnu komunikaciju na društvenim mrežama.

Vizuelni materijali kao što je profilna fotografija, slika za pozadinu naloga i slično, sastavni su deo „virtuelnog identiteta“ na društvenim mrežama, pa njihov izbor takođe nalaže posebnu pažnju. Kao ni tekstovi koji se dele sa ličnog profila, ni vizuelni sadržaji ne bi trebalo da odaju utisak neozbiljnosti i neprimerenosti. Treba obratiti posebnu pažnju na činjenicu da su žene na društvenim mrežama po pravilu izloženije neprikladnim komentarima u vezi sa izgledom, ponašanjem ili privatnim odnosima.

Značajno je veća verovatnoća da će sutkinje i javne tužiteljke na društvenim mrežama biti pod pritiskom uznemiravanja, neprikladnih komentara, vređanja i napada, s obzirom na raširenu pojavu seksizma na internetu. Nije prikladno savetovati ženama koje obavljaju pravosudnu funkciju da zbog toga preduzimaju dodatne korake za prevenciju uznemiravanja i da nastoje da izbegavaju prilike koje ga mogu izazvati, ali to nažalost jeste društvo u kakvom živimo, na internetu i van njega.

Ukoliko dođe do vređanja ili drugog vida uznemiravanja na internetu, preporuka je da se nosioci pravosudnih funkcija uzdrže od direktnog odgovaranja, već da savet potraže od starijih kolega iz pravosuđa, uključujući predsednika suda, Visokog saveta sudstva ili Poverenika za samostalnost u tužilaštvu. U takvoj situaciji preporučuje se napuštanje onlajn rasprave koja ne zadovoljava kriterijume pristojnosti.

U slučajevima kada su nosioci pravosudnih funkcija izloženi uvredama, klevetama, pretnjama, rasističkim ili drugim diskriminatorskim izjavama na društvenim mrežama,

treba da preduzmu mere kako bi obezbedili dokaze, kao što je na primer slikanje ekrana (“screenshot”) sa datumom i vremenom objavljenog posta, odnosno komentara. Takvo nedolično ponašanje treba da se prijavi putem raspoloživih mehanizama prijavljivanja zloupotreba na internetu, kao i nadležnim organima u okviru pravosuđa.

Dostojanstvo pravosudne funkcije nalaže da njeni nosioci mogu da objave fotografiju u svojoj odori (togi), pod uslovom da je ta fotografija načinjena u odgovarajućem okruženju u kom je nošenje te odore inače primenjeno, kao što je sud ili kabinet, te da je prikazana u kontekstu koji ne podriva integritet funkcije. Oprez se savetuje pri uređenju prostora za fotografisanje, kako na slici ne bi nehotice bila prikazana poverljiva dokumenta.

U opseg staranja o dostojanstvu funkcije svakako spada i briga da se na društvenim mrežama ne objavljuju zapisi o aktivnostima koje su na granici društvene prihvatljivosti, na primer konzumiranje alkohola ili seksualno provokativne fotografije, kao ni ponašanje koje ne priliči pravosudnoj funkciji, poput razmetanja kupovinom skupih predmeta ili vođenjem raskalašnog života.

PRILOG A

PRIVATNOST, BEZBEDNOST I DEZINFORMACIJE

UPRAVLJANJE PODEŠAVANJIMA PRIVATNOSTI I BEZBEDNOSTI NA DRUŠTVENIM MREŽAMA

Prilikom procenjivanja i odlučivanja koje informacije mogu da se objave na društvenim mrežama, nosioci pravosudnih funkcija treba da preduzmu korake srazmerne intenzitetu i verovatnoći ostvarivanja rizika povezanih sa otkrivanjem relevantnih informacija. Položaj u hijerarhiji, vrsta funkcije koju obavljaju i lično poznanstvo ne moraju nužno uticati na verovatnoću ostvarivanja rizika, ali mogu biti relevantni za njihov uticaj i pogoršati moguće posledice povrede. Na primer, izjave istaknutih nosilaca pravosudnih funkcija u javnosti, ili predsednika suda, često se objavljuju više u odnosu na sadržaj koji postavljaju drugi nosioci pravosudnih funkcija. Takođe, sadržaj objavljen od strane istaknutih nosilaca pravosudnih funkcija u javnosti mogu imati veće reperkusije na percepciju nepristrasnosti pravosuđa. Stoga, treba preduzeti mere predostrožnosti koje su proporcionalne rizicima mogućih posledica.

Nosioci pravosudnih funkcija treba da budu upoznati sa politikama, odnosno pravilima korišćenja i svim relevantnim podešavanjima u vezi sa bezbednošću i privatnošću na društvenim mrežama koje koriste. Kako se ta pravila mogu povremeno menjati, potrebno je periodično proveravati bezbednosne politike platforme, kao i pravila o privatnosti podataka. Naročito treba imati u vidu činjenicu da se sav sadržaj koji je objavljen na društvenim mrežama može smatrati javnim. Čak i postovi koji su objavljeni za mali broj kontakata, odnosno prijatelja mogu biti dalje podeljeni i na taj način postati dostupni publici široj od one kojoj je taj sadržaj bio namenjen, i to bez obzira na nameru i želju autora. Jednom objavljeni postovi nosilaca pravosudnih funk-

cija mogu se dalje objavljivati bilo gde, iako su inicijalno podeljeni samo sa ograničenim brojem kontakata, odnosno prijatelja. Osim toga, jednom objavljeni postovi na društvenim mrežama ostaju zabeleženi i javno dostupni, čak i pošto su izbrisani, pa se mogu dalje prosleđivati u bilo kom trenutku. Šta više, pojedini postovi mogu biti izvađeni iz konteksta, što ostavlja prostor za različita, pa i pogrešna tumačenja, ili čak zlonamerno pogrešno saopštavanje tuđeg sadržaja.

Najvažnije, nosioci pravosudnih funkcija treba da imaju na umu da korišćenje modernih tehnologija omogućava lakše sprovođenje istraživanja po principu slagalice ("jigsaw research") kojima se omogućava povezivanje delova informacija iz različitih nezavisnih izvora. Lepeza izvora i mogućnosti saznavanja činjenica je veoma značajna kako bi se proverili navodi stranaka i utvrdila njihova istinitost.

Kao meru predostrožnosti, nosioci pravosudnih funkcija treba da izvrše analizu koje informacije o njima su javne, odnosno dostupne na internetu, te da ih izmene ili uklone, ukoliko je to potrebno i moguće. Naročito treba da se postaraju da informacije kao što su kućna adresa, datum rođenja i broj telefona ne budu dostupni na internetu. Drugi korisnici ne moraju da znaju lične podatke te vrste, a ako su nekom korisniku oni potrebni, mogu mu se poslati privatnim putem porukom na društvenim mrežama ili nekim drugim kanalom komunikacije.

Opšte je pravilo da treba biti pažljiv kada se dele lične informacije, fotografije i detalji iz privatnog života kako bi se, pre svega, sačuvala bezbednost, ali i da se ne bi potencijalno štetilo dostojanstvu pravosuđa i poverenju u njega. Kada su lične informacije nosilaca pravosudnih funkcija dostupne trećim licima, to na više nači-

na može da ugrozi njihov integritet. Preterana izloženost ličnih podataka, kao što su adresa stanovanja ili mesto na kome se nosioci pravosudnih funkcija nalaze u realnom vremenu, moglo bi dovesti do slučajeva u kojima stranke vrše pritisak ili čak na različite načine pokušavaju da izvrše utisak i prete sudiji da odluči u njihovu korist. Nosioci pravosudnih funkcija mogu takođe biti žrtve zloupotreba, od korišćenja njihovih fotografija bez pristanka, preko negativnih komentara do onlajn uhođenja. Dodatno, nosioci pravosudnih funkcija mogu biti izloženi uznemiravanju i maltretiranju na društvenim mrežama, što može obuhvatati napade u vezi sa obavljanjem dužnosti, vredanje inteligencije ili profesionalne sposobnosti, rodno-specifične uvrede, seksualno eksplicitne komentare ili one u kojima se žena predstavlja kao predmet, pa čak i pretnje seksualnim nasiljem. Žene su dva puta izloženije uznemiravanju kada se upuste u neku debatu na društvenim mrežama u odnosu na muškarce, dok takav vid uznemiravanja često poprima oblik pretnji nasiljem ili seksualnim napadom.

Stranke u postupku mogu koristiti dostupne lične podatke nosilaca pravosudnih funkcija kako bi stupili u kontakt sa njima, dok se rizik po sigurnost i bezbednost javlja ukoliko se takvi podaci koriste za kriminalne svrhe. Iz istog razloga nosioci pravosudnih funkcija treba da izbegavaju objavljivanje informacija o privatnom životu na društvenim mrežama, poput planova za odmor ili selidbu, osim možda ograničenom krugu prijatelja od poverenja. Isto važi i za objavljivanje mesta na kojima se nosioci pravosudnih funkcija nalaze u realnom vremenu ili objavljivanje njihovih dnevnih aktivnosti. Ambijent koji se svesno odabira za fotografiju koja će se deliti na društvenim mrežama, kao što su službene prostorije ili kancelarija, treba proveriti kako

bi se iz kadra isključile privatne, odnosno poverljive informacije.

Pristigle poruke na društvenim mrežama i elektronska pošta treba da se tretiraju obazrivo. Nosioci pravosudnih funkcija treba da se čuvaju samoinicijativnih (ničim podstaknutih) poruka od nepoznatih ili neproverenih izvora i da izbegavaju da se upuštaju u komunikaciju sa nepoznatim licima. Dodatno, priloge poruka na društvenim mrežama ne treba otvarati, osim ako nosioci pravosudnih funkcija nisu sigurni da je izvor bezbedan.

Pitanje privatnosti i bezbednosti takođe zahteva da nosioci pravosudnih funkcija proveravaju unapred zadata (default) podešavanja brauzera i pretraživača koje koriste. Većina pretraživača čuva istoriju pretraga i profil korisnika. Takva podešavanja se mogu izmeniti. Prilikom prijavljivanja na onlajn platforme, nosioci pravosudnih funkcija treba da daju što je moguće manje ličnih informacija.

Lozinke na društvenim mrežama treba redovno menjati, a ista lozinka ne treba da se koristi za pristup različitim platformama. Poželjno je isključiti lokaciju na pametnim telefonima, a treba imati na umu i da digitalne slike nose podatke o geolokaciji, kao i da se ti podaci mogu ukloniti (iako se geolokacija već automatski uklanja sa slika koje se postavljaju na aplikacije kao što je WhatsApp ili društvene mreže kao što je Facebook). Korišćenje javne wi-fi mreže na pametnom telefonu treba da se izbegava, jer predstavlja rizik po bezbednost.

Podešavanjima privatnosti i bezbednosti na društvenim mrežama treba posvetiti posebnu pažnju: korisnici treba da provere kome je dostupan sadržaj koji objavljuju (opcije su dostupnost sadržaja za sve, dostupnost samo za prijatelje,

ili za prijatelje prijatelja – minimum jedna zajednička konekcija na društvenim mrežama). Čak i objave koje su inicijalno podeljene sa ograničenim brojem kontakata, mogu biti dalje podeljene i dostavljene široj publici suprotno nameri autora. S obzirom da se informacijama objavljenim na društvenim mrežama može lako pristupiti i da se lako mogu dalje širiti, treba imati u vidu da one nekada neće ostati privatne uprkos podešavanjima privatnosti koje najviše štite bezbednost. Iako se može sprovesti dosledna selekcija dodele statusa prijatelja na društvenim mrežama, nemoguće je sprečiti kontakte da dalje dele objavljene sadržaje. Zato se preporučuje uzdržanost od vulgarnih i seksističkih komentara čak i u neobaveznom, šaljivom kontekstu, kako bi se izbegle neprijatne posledice i negativne reakcije. Dobra navika obazrive kulture ponašanja na internetu jeste dogovor sa kontaktima na društvenim mrežama da ne taguju (označavaju imenom) lica na grupnim fotografijama; savetuje se i potpuno deaktiviranje opcije označavanja identiteta na društvenim mrežama.

Radi zaštite lične i bezbednosti svoje porodice, nije poželjno da nosioci pravosudnih funkcija objavljuju fotografije sa članovima porodice i bliskim prijateljima, niti da ih označavaju (taguju) na fotografijama.

Na kraju, treba biti oprezan u vezi sa sadržajem koji je objavljen u periodu pre početka vršenja pravosudne funkcije, budući da je istorija korišćenja društvenih mreža takođe javno dostupna, a potencijalno može narušiti poverenje u nepristrasnost i nezavisnost ličnosti ili pravosuđa u celini. Preporučljivo je razmotriti uklanjanje starog sadržaja i načine na koje bi to trebalo da se učini, ili se o tome konsultovati sa nadležnim organima u instituciji u kojoj su nosioci funkcije zaposleni.

SAVETI O DIGITALNOJ BEZBEDNOSTI, PRIVATNOSTI I DEZINFORMACIJAMA

Bezbednost

- ↳ Preuzimajte samo fajlove i programe iz poznatih i proverenih izvora.
- ↳ Redovno ažurirajte softver i operativne sisteme na svojim uređajima kako biste smanjili rizik od zlonamernih napada.
- ↳ Osmislite jedinstvene i komplikovane lozinke za svaki nalog posebno. Za čuvanje lozinki preporučuje se menadžer za lozinke.
- ↳ Uključite višeslojnu (dvofaktorsku) autentifikaciju za svoje onlajn naloge gde god je moguće.
- ↳ Izbegavajte da dajete sopstvene uređaje na korišćenje trećim licima. Ne ostavljajte svoje uređaje bez nadzora i nezaključane.
- ↳ Izbegavajte javne računare prilikom korišćenja svojih naloga. Ukoliko koristite javni računar, obavezno uklonite sve digitalne tragove za sobom.
- ↳ Ukoliko uključujete *USB* na javni ili nezaštićeni računar, skenirajte ga antivirusnim programom pre ponovne upotrebe. Preporučuje se da se prenosivi uređaji kao što su eksterni diskovi ili *USB* memorija, skeniraju svaki put pri povezivanju na računar.
- ↳ Nikad nemojte slati lozinke, lične podatke ili finansijske informacije preko običnog mejla. Nemojte pisati svoje lozinke po papirićima i ostavljati ih na stolovima i mestima dostupnim trećim licima.
- ↳ Ne pristupajte mrežama i drugim sistemima za koje nemate dozvolu, čak i

ako posedujete korisnički nalog i lozinku. Posedovati nečiju lozinku ne znači imati dozvolu za njenu upotrebu.

- ↳ Ne otvarajte sumnjive linkove koje dobijate mejlom ili kroz aplikacije za poruke, bez obzira koliko poruka deluje zanimljivo.
- ↳ Nemojte ignorisati sumnjive aktivnosti – kada sumnjate da se neki bezbednosni rizik ostvario, potrudite se da detaljno proučite situaciju.
- ↳ Ne koristite piratski softver, kako na poslu tako i kod kuće. Ukoliko ne želite da platite softver, potražite alternativu koja je besplatna i otvorenog koda.
- ↳ Čak i ukoliko ne planirate da aktivno koristite društvene mreže, preporučuje se da otvorite naloge na najznačajnijim platformama i pozicionirate se, kako ne biste omogućili da zlonamerna lica pokušaju da se predstavite kao vi i ukradu vam identitet.
- ↳ Ukoliko primetite da je neko otvorio nalog sa vašim ličnim podacima (slika, ime i prezime i slično) obavezno prijavite nalog platformi na kojoj je otvoren. Takođe obavestite o svim relevantnim okolnostima nadležno tužilaštvo.

Privatnost

- ↳ Pažljivo rukujte svojim ličnim podacima, ne rasipajte podatke o ličnosti po društvenim mrežama i uzdržite se od deljenja bilo kakvih ličnih informacija po internet lokacijama koje nisu pouzdane.
- ↳ Na društvenim mrežama delite sopstvene i tuđe lične podatke promišljeno, na način i u meri da zadovoljite legitimnu svrhu koju želite da ostvarite. Što više podataka o sebi postavite na internetu to ste ranjiviji, zlonamernoj osobi će biti lakše da vam ukrade identitet i nastupi u digitalnom prostoru u vaše ime i za vaš račun.
- ↳ Poštujte privatnost drugih na internetu, nemojte objavljivati fotografije i druge informacije o trećim licima bez njihove saglasnosti.
- ↳ Barem jednom prođite kroz uslove korišćenja onlajn platformi pre nego što kliknete na „Prihvatam“.
- ↳ Na društvenim mrežama proverite podešavanja privatnosti i opredelite se da li želite da posedujete javan profil kome svi mogu da pristupe, ili privatni profil čijem sadržaju mogu pristupiti samo vaši „prijatelji“.
- ↳ Ukoliko ste se opredelili za javan profil, računajte da su svi sadržaji slobodni za preuzimanje od strane prijatelja, ali i svih zainteresovanih trećih lica, uključujući medije. Ukoliko ste se opredelili za privatni profil, morate biti dodatno oprezni kada objavljujete sadržaj pošto osobe kojima ste dozvolili pristup mogu da ga prenose dalje ili da ga dostave medijima.
- ↳ Redovno ažurirajte liste svojih „prijatelja“ naročito ukoliko posedujete privatni profil.
- ↳ Ukoliko vam se kao stranka ili zastupnik u postupku pojavi lice koje je vaš „prijatelj“ na društvenim mrežama, izbegavajte da uklonite to lice iz liste prijatelja. Ukoliko neko to primeti, može se tumačiti kao da prikrivate veze koje su prethodno postojale.
- ↳ Ukoliko primetite da je treće lice, bez vaše saglasnosti, podelilo sadržaj sa vašim podacima o ličnosti, nemojte se ustručavati da obavestite to lice da je neophodno da za to prethodno dobije vašu saglasnost. Da li ćete zahtevati i uklanjanje već objavljenog sadržaja zavisi od konteksta i povezanih rizika.
- ↳ Vodite računa o rizicima koje povlači svaka aktivnost na internetu: privatnost ne znači manje odgovornosti.
- ↳ Računajte da je jednom postavljen sadržaj na društvene mreže verovatno trajno sačuvan. Ukoliko želite da uklonite sadržaj koji ste ranije objavili, dobro procenite rizike takve akcije. Internet sve pamti.

Dezinformacije

- ↳ Proverite izvor informacija i vesti koje delite na društvenim mrežama. Utvrdite da li je sajt pouzdan, da li poseduje impresum i da li je registrovan u registru medija pred APR-om.
- ↳ Pre nego što podelite sadržaj, proverite ko je autor. Utvrdite da li je autor potpisan ličnim imenom, pseudonimom ili je anonimn. Ukoliko ima potrebe, proverite da li je lice koje je potpisano stvarno i autor.
- ↳ Prepoznajte sadržaje kojima je svrha da uvećaju posetu na sajtu, ili da prikupljaju lajkove, a ne da prenesu tačnu i pravovremenu informaciju.
- ↳ Čak i kada vidite svojim očima sliku ili video koji opisuju neki događaj, proverite da li se taj događaj odigrao onako kako je opisano.

PRILOG B

PITANJA ZA SAMOPROCENU

Etičke dileme u vezi sa korišćenjem društvenih mreža nemaju definitivno rešenje, niti mogu imati unapred utvrđen odgovor. Radije se može govoriti o stalnom preispitivanju navika i odluka u svetlu novih saznanja, izmenjenih okolnosti ili specifičnosti konkretnog slučaja. Predloženi set pitanja pokriva neke od najčešćih aspekata prisustva na društvenim mrežama i može biti koristan alat za procenu stvarnih okolnosti prilikom rešavanja nedoumica.

1. Da li aktivno koristite društvene mreže?
2. Da li vam je poznato na koji način funkcionišu društvene mreže?
3. Da li su vam poznati potencijalni rizici i moguće posledice korišćenja društvenih mreža?
4. Da li vodite računa o zaštiti i bezbednosti svog profila na društvenim mrežama?
5. Da li koristite svoj profil na društvenim mrežama samo za lične potrebe ili ga koristite da biste komunicirali sa drugima, uključujući ljude koje lično ne poznajete?
6. Da li imate odvojeni lični i profesionalni profil?
7. Da li je vaš profil na društvenim mrežama otvoren ili zatvoren za javnost?
8. Da li vaša porodica i prijatelji redovno koriste društvene mreže? Da li oni postavljaju i dele sadržaj u vezi sa vašim privatnim ili profesionalnim životom?
9. Da li je aktivnost koju obavljate van suda nespojiva sa pravosudnom funkcijom? Ako nije, koji bi bili adekvatni načini da je promovirate?

10. Dali bivam smetaloda fotografija koju ste objavili na društvenim mrežama završi u novinama? Da li bi vam smetalo da fotografija koju su članovi vaše porodice ili vaši prijatelji objavili na društvenim mrežama završi u novinama?
11. Kako bi opšta javnost reagovala na fotografije koje ste vi/članovi vaše porodice/prijatelji objavili na društvenim mrežama?
12. Kakva je priroda odnosa koje imate u stvarnom životu sa nekim licem koje se nalazi na vašoj listi prijatelja na društvenim mrežama?
13. Da li vam je prijatelj na društvenim mrežama poznanik ili blizak prijatelj? Odakle se poznajete? Kako biste opisali vaše prijateljstvo?
14. Da li održavate redovnu komunikaciju sa prijateljem na društvenim mrežama putem kanala društvenih mreža ili/i putem drugih kanala komunikacije?
15. Da li je neophodno razmotriti podnošenje zahteva za izuzeće iz predmeta u kome postupate imajući u vidu postojeće prijateljstvo na društvenim mrežama?
16. Da li se vaša objava na društvenoj mreži odnosi na političko pitanje?
17. Da li vaša objava na društvenoj mreži predstavlja iskazivanje radikalnog stava?
18. Da li se vaša objava na društvenoj mreži odnosi na neko osetljivo društveno pitanje?
19. Da li vaša objava na društvenoj mreži ima uticaj na opšti interes?
20. Da li je vaša objava na društvenoj mreži u suprotnosti sa stavom koji je izrazio portparol/predsednik suda u kome radite?
21. Da li vaša objava na društvenoj mreži sadrži informacije o predmetu u toku?
22. Da li vaša objava na društvenim mrežama sadrži informacije o potencijalnom budućem predmetu?
23. Da li je vaša objava na društvenim mrežama dostupna opštoj javnosti?

Koja su to etička pitanja, koji su rizici od korišćenja društvenih mreža, koje se dileme mogu javiti i kako ih rešiti, teme su koje obrađuje rad koji je pred nama. Kao takav, on će sigurno biti od velike koristi ne samo sudijama koji slobodu izražavanja ostvaruju preko društvenih mreža ili nameravaju da to učine, već i novoformiranom Etičkom odboru Visokog saveta sudstva.

Omer Hadžiomerović
Predседnik Etičkog odbora
Visokog saveta sudstva

“Vodič” nema pretenziju na zakonske ingerencije, on daje uputstva i savete i, još više, mapira teren mogućih problema sa etičkom relevancijom. On će vremenom sigurno sve više dobijati obavezujuću snagu, kao što će i njegove formulacije u nekim budućim verzijama biti izričitije i preciznije. Ali u ovom trenutku mora da se kaže da on predstavlja veoma dobru osnovu za etičku regulaciju ovih sve prisutnijih, i sve važnijih, problemskih situacija u našoj novoj stvarnosti koja otvara nove perspektive, ali i proizvodi nepredviđene rizike i opasnosti. Artikulacija granica slobode na društvenim mrežama treba da pruži ono što granice i inače pružaju: obezbeđenje kvaliteta naše slobode kroz demarkaciju onoga što je ispravno i potencijalno dobro od onoga što nije ispravno i što je potencijalno rđavo i zlo.

Prof. dr Jovan Babić
Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Član Etičkog odbora Državnog veća tužilaca

Ova publikacija je pripremljena uz finansijsku podršku Evropske unije i Saveta Evrope. Stavovi izraženi u njoj odgovornost su autora i autorki i ne predstavljaju nužno zvanične stavove Evropske unije ili Saveta Evrope.

SRP

Savet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 47 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Saveta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena deljenju svojih dostignuća i vrednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

www.europa.eu

9 789287 191755

ISBN 978-92-871-9175-5

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE